

№5
2001

ბუნჯი
ეროვნებისა

975/2
2001

შპს TABLO
 ვაჟა-ფშაველას
 საზოგადოებრივი
 თეატრი

მისამართი
 თბილისი
 №1 პარკის მხარე
 ბიურსი
 ბოლონაშვილი

როდემო ვართ:

ცოდნის (ნიმუ)
 კვანტალიანი,
 მარნე კოვინიშვილი,
 რუსუდანი ღანდია,
 ნინო ლომიძე,
 რამაზ ჭურღაძე,
 ნინო ჭუმბურიძე.

შეატარებენ როდემო და
 მისივე

ძირვლი ავღანისა

შეატარებენ

გია ღამში

კონსულტაციები

თსუბ ჭუმბურიძე

საინფორმაციო სახელი:

მარნე ბურთუკ
 გრილი ბურჭულიძე,
 დიმიტრი ბაქრაძე,
 კახა ცაიშვილი,
 თორნიკე ბოლონაშვილი,
 დიმიტრი ბაქრაძე,
 ქვიციანი დიმიტრიშვილი,
 ივანე დემეტრაძე,
 ნინო ურიაშვილი,
 ჭაბუკა კარია,
 მიხეილ ჭურღაძე,
 დედოფან ლომიძე,
 ირაკლი ლომიძე,
 გიორგი წიხიანიშვილი,
 თამაზ ხმაღალიძე,
 ნინო ჯორჯიანიძე.

მედიაციები

მარიამ ხაჭავაძე

რეგისტრირებულია ქ. თბილისის
 შპს-მხარის რეგისტრაციის სასამართლოს
 მეორე 12.04.99. № 49-88.

მისამართი:

პ. ანდრონიძის ქ. №8
 ტ. 99-75-48

მისამართი 76016

თბილისის კვანტალიანი მხარის
 ძირვლი ინტერნეტ-ბიუროსი
www.TABLO.ge

მარნე ბურთუკი შეგონებას

გადაცემის
 მისამართი

გრიის ცხოვრებას,
 მისი დიდებას,
 მის ისტორიას
 დაცულ ზნის გნით;
 რის გნა წახდეს,
 გრიც დაეცეს...
 წაეცხოს ჩირქი
 უსძარსა წმიდას!..

გამომცემელი მარნე ბურთუკი

შინაარსი

სახალხოლო ანა

- გ. რამიშვილი, ქართულთა ენის - ჩვენი დედაენის -
სწავლება 2
- ტ. სულაბერიძე, დედაენის უკვდავებისათვის 3

პარლამენტური - 100

- ჭ. ლომთათიძე, "ხიცი რამ ბ-ნი ვარლამ
თოფურიას შესახებ" 5
- გ. ხალიძინიძე, დაუკვიკარი მასწავლებელი 6

სამხეცარი კონკაპეტი

- მ. მელიქიძე, "ქართული ენით უკვდავთა დაინტერესებას
ხელი უნდა შევუწყოთ" 7

მ. ანა რეპო

- ქვლია ეროვნული ტილოდაცემების შესახებ 9
- დ. ბაშაღლიშვილი, რა ენა წახდეს 10
- ლ. მრეღაშვილი, ენას ქუჩა კი არ ამხინებებს... 11

მხეცარის არქივიანი

- კ. დანელია, კილხური ენა 12

უკვდავთა დანელია

- ლ. იორდანიშვილი, რაფიელ ერისთავი -
ქართული ენის ქიმატი 15

თვალსაზრისი

- გ. წიბაბაშვილი, ვინ აღზრდის ახალ ხერხეულიძეებს? 17
- ნ. ვევენიძე, რაინდულ იდეოლოგია ტრადიციის კვალი
სულხან-საბა ორბელიანის "სამრამეთუ-სიგრივისაში" 20

პასილ აბაპი - 100

- გ. ბურჭულაძე, კავკასიოლოგიური
ტალანტის დინგვისტი 22

მეცნიერული აბაპებს

ინფორმაცია

- 24
- 24

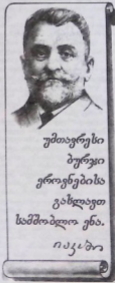
გარეკანზე: "გარდობისთვე" - პლაკატი ი. ავალიანისა

ბურჯი ეროვნებისა

BURJI EROVNEBISA

№5 (41)

2001

უმაჯურესი
ბურჯი
ეროვნებისა
განლაფთ
სამშობლო ენა.
იაცობა

გამოქონ
თვეში პიტილი

ფანი 1 დარი

საქართველოს
საზოგადოებრივი
საბჭო

ქართულთა ენის - ჩვენი დედაენის - სწავლება

2000 წელს გამოცემული ავტორიტეტული გამოცემის პროფ. გურამ რამაშვილის წინა ადგილებს იღონა (დედაენა, მისი ფუნქციები და მისი სწავლება). გთავაზობთ ერთ პარაგრაფს ამ წიგნიდან.

გურამ რამაშვილი

დედაენის თეორია

დედაენა, მისი ფუნქციები და მისი სწავლება

პოლიტიკურ, საზოგადოებრივსა და განათლების დარგში მომწოდებელ პირებსაც ვუბრუნდები, ზოგჯერ მხიშვინსაც, საერთაშორისო კონკრეტულ ძეგლებს შორის უკვე ასტორტი სიმბოლური „პარაზიტის“ უსოფლებელი იმით, ვინც „პასწავლად“ დასაჩვენებელია, ვინ ამბობს, მაგრამ საწყე იმისა, რომ ყველა კონკრეტული ენა ადვილია იმ ადამიანთა გარკვეული ეკონომიკური და უპირატესობით შინადასაწავლად ენისა და მისი ფუნქციების დამკვირვებელს სხვათა ენის წინააღმდეგობით (ის ხერხნად ვისმარტვრის). პარაზიტის, მისარბულებისა და შუადების მხედვით, ადვილის სწავლება არცხად ვისმარტვრისა შემდეგაშინ საწავლად უცხოური ენისაგან ამ განსხვავების თეორიული საფუძვლი აქვს იგივე ხერხნად ვისმარტვრის განსამკვირვრების ისტორიაში იმ ფორმის განამტვრის: 1) კლასიკური გერმანული კულტურის ფილოსოფოსი (შუმპლაცერი, ჰეგელი), რაც კომპლექსური ნაშრომებისა, რომლებიც განსხვავების ენის (დედაენის) არსს, საყოველთაო პარაზიტისა და მისი ფიციონის მომტვრის და 2) თანამედროვე გერმანული საოცოლოგისა, რომელიც ამტვრის იღვრედ ფრცხვანების ენის პარაზიტის, როგორც „სოციალური იმიტაციური ნაშრომებისა“ იმსად შემოსებში აღნიშნულია ადამიანის არსობრივი კონსტრუქციის, რასაც ხერხში დამტვრის უნაბეცე მისდევია.

ადვილები ის ენა, რომელიც მტკიცეების ზოგად ადამიანურ უნარს უმარტვრად განსამკვირვრებს და ის დედაენა, როგორც ამა თუ იმ ენისათვის სოცოების წევრს, ხარტვის საგანმკვირვრების აქტებში, თანამედროვეთა ისტორიის მისმარტვრის რამ შემუშავებულა დედაენა მის სახით მოწვევის ადამიანს სოცოთა აზრისთა დედაენის წესს. მომტვრის ადვილია, თანამედროვეთა ენის „უპარაზიტ“ ადვილის სახედად და ეს „პარაზიტ“ მისთვის მის ფორმის დედაენისა. დედაენაზე უარს იტვის ნაშინს უარი ვტვით იმ უნარმარს სტრუქტურაში, რასაც ენა ხარტვია. ადვილია ცოლოზებულ დედაენებში ტერმინად ქართულსა გავტვის და იქვე გერმანულს. „Muttersprache“ (რუსულს აქვე „მამალოცური ენა“ - Родной язык) გერმანიაში დასტვითა განმარტა იმ ტერმინის ენის სხვადასხვა უარის სოცოლოგების ადვილია ხარტვია იმედ გერმანიაში ხმარობს „პარადე ენის“, „პასოლურ ენის“ და ა.შ. ხერხშიც განსამკვირვრების ტერმინი იტვითვტვითა განმტვრის ამის მომტვრისა დედაენის სოცოლოგების და ფორმის მისი ატვითების და ადვილია ვარტვის - „პარაზიტური ენის“. თეორიის გერმანიაში ვანტვის იტვითებს და თვის დედაენის იმით, ვინც ატვითებისტვითა ტრადიციულ ადვილისა. სოცოლოგისა თვის შემუშავებისა ადვილი დასტვითების ადვილის გამო ატვითა თათვის ენისამტვრისტვრისა და ფილოსოფების ადამიანულებისტვრის.

ენის - „სოცოლოგისა“, „ენისთვი სოცოლოგისა“, ქართულად მისცე ენისათვის „სოცოლოგისა“, „სოცოლოგისა“, მუცემ განსხვავს რა დედაენისგან ის ტერმინიცოცია ვინ დედაენისზე უარს იტვის არს უარი ქართული საოცოლოგისა შემუშავს წიგნისათვის, ფილოსოფიის, თეოლოგიის, სპორტოლოგისა, რევიესაც მტვრული ხარტვის დედაენის ტვა გათვარტვის სოცოლოგისა შესტვრული ეს ფუნქცია ვისტვრე კონტეპციული წევრს. ქართული განთავისთვით თეოლოგიისა ესა შემტვრის, მაგრამ იგი თვისისა ხარტვია, ხოლო მონიშნების კონსტვრისტვის და ატვითებისტვის რესტვრის, როცოლოგისა, ვარტვისათვის, თეოლოგისათვის, ატვითების, სახარტვრის ირტვრისთვის იტვითებს.

აქ იგი ის მოვიარე აქის, სადაც ნაცე ნაცეის მოტვრის იტვითებს შემტვრის ენის ენისათვის, სადაც იმით არ წიგნების წინამტვრისთვის კონსტვის, და არა - ვინ „ყოველმობილია საწავლად ხელში“, სადაც სამტვრის პარაზიტისა მომტვრისტვის ქართულსა ქართულს იტვისთა ენისათვის საოცოლოგისა შემტვრისტვრული შემტვრისთვისა და მისი დამტვრისტვის ტრადიციის იმედ განმტვრის, რომ მომტვრისტვის შემტვრის ადვილიც ვტვითების. საკითხისტვის შემტვის ამ მარტვის არტვრისთვის თვისთა ვიდ გულსისტვისთა, ახალი სამტვრისტვის ტერმინებისტვის მისი გათვარტვისტვის იტვითებს.

დედაების თავიუყვებისათვის

ი აკობ გვარამია 1876 წელს იანაძეების გვარში დაიბადა. იგი იყო ცნობილი მწერალი და პუბლიცისტი. იგი დაიბადა 1876 წელს იანაძეების გვარში. იგი იყო ცნობილი მწერალი და პუბლიცისტი. იგი დაიბადა 1876 წელს იანაძეების გვარში.

ენაში“ დიხ, ყოველწლიურად — 1912 წლის თავისივე ბოლო გამოცემაზე ახალი მოთხოვნების შესაბამისად აწარმოებდა შესწორება-ცვლილებებს და თორიულ დასაბუთებასაც აძლევდა მას. მოხვედრით, თუ მოხდენო გამოცემებში „პლანებიდან“ და პროგრამებიდან სახელმძღვანელო წიგნებში გადავა ეს სწორი მიზართულება მხოლოდ მაშინ გადავამოყვებ, შეიძენს სიმტკიცეს და მისი აღმოფხვრა ძალიან ძნელია. მხოლოდ ამ გზით გავრცელდება და განმტკიცდება ხალხში განსაკუთრებით ეს ახალი თაობაში მშობლიური ენა — ეს „ბერძენი ეროვნებისა“.

თავისი „დედა ენით“ იაკობმა შესანიშნავად აჩვენა, რომ მისი პრინციპებით აგებული სახელმძღვანელოები ბავშვის გონებას აწვდიან უფრო მეტად ცნობებს მცენარეებზე, ცხოველებზე და ადამიანებზე, ბუნებასა და საზოგადოებრივ მოვლენებზე, სამშობლოს გეოგრაფიასა და ისტორიაზე. ამ სახეებისა და მოვლენების გაყენება „თვითონ ენის შესწავლასაც დიდი უწყობაობა“ — ამბობს ეს დიდი პედაგოგი. ამიტომ გადაწყვეტ მნიშვნელოვან ამოცანას მათ ენის დადგენის, „გონების გახსნის“, წერა-კითხვის შესწავლისა და მეტყველების განვითარებისათვის.

იაკობი მშობრადებისათვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოებში მიმდინარე საჭირო ცვლილებებსა და მათში ახალი საეთნოვით (მხატვრული) მასალის გზავდაცა შეტანის ისე დიდ როლს ანიჭებდა, რომ თვით ზვენი კლასიკოსების უწყვეტად ცნობილ თხზულებებშიც კი შეჭროდა საჭირო შესწორებანი, იქვე იძლეოდა განმარტებებს. **„ქვენი ცვლილებები ხალხს გემოსა და ხასიათის შესაბამისობა და წარმოადგენს იმდენას ვადისხვედრებას, რომელსაც თვითონ ხალხი მოახდენდა, თუ ბავშვებისათვის დანიშნავდა მათ“.** მეტად საინტერესოა მისი ამგვარი ცნობაც: „როცა მივიღე აკაცისაგან რვეული, ვთხოვე ნება მოეცა ცვლილებას. თუ პედაგოგობის მოსაზრებით ამას საჭიროდ დავინახავდით და შიგადაშიგ შევიცვალე სიტყვები და ფრაზები სინაქტივის გასაძლიერებლად“ (თხზ. 4. 69). საესტეტიკო ნათელია, თუ „ბავშვებისათვის დანიშნულ“ ტექსტში რატომ შეიტანა ასეთი ცვლილება. „ვთქვი, თუ გულს რაღად ვიტებ, ახლოს არის მომავალი“, — „ვთქვი, თუ გულსა რაღად ვიტებ, ახლოს არის გზავდაცა...“

აქვე უნდა ითქვას: „დედა ენისათვის“ გენიალურად მიგნებული „აი ია“, „ათათ“ და სხვ. აქ მარტო სურათების ზეგნებით ბგერების წარმოთქმა და შესაბამისი ასოების წერა (გადმოხატვა) კი არ არის, არამედ გვერდშეწონილად წარმართული თანამედროველი ფაქტის საბარო და მთელი სასწავლო-სააღმწერლო პროცესია. ამიტომ ვისაც როგორ მოესურვება, ისე არ შეიძლება ამ სურათებისა და საეთნოვით მასალის ავტო-გადმოხატვა. ამა, მართებულია მავანთა და მავანთა მიერ თვითნებურად შედგენილ „დედა ენის“ სახელმძღვანელოებში (რაც ძალიან მოგვეცადა) ძალის სიხელად მიანიჭებდნენ „არწყო“ შეიტანათ, როცა უკეთესი ბავშვი წარმართა ვაიძისის „ურმა“ და „მორეკლამო“ ინ კოდზე, რა მოსაზრებით, რა უფლებით სარგებლობდნენ „დედა ენის“ ახლად გამოშტეტული ავტო-მემდგენლები, როცა „აი ია“-ს იქვე პირველად გვერდზე მოვათქვას „აი ხახა“. მოხდენო გვერდებზე კი სთავაზობენ „ვირთხის ხახა შავია“ და მისთავებს.

ცნობილია ისიც, რომ აკაკიმ ზვერი ნაწარმოებში საბოლოოდ თავის კრებულებში ვოკაბულარისეული ცვლილებებით შეიტანა. აკაკის ნაწარმოებები კი ისევე აკაკის ნაწარმოებებად დარჩა და „დედა ენა“ კვლავ ი. გვარამიას „დედა ენა“ იყო, არის და უნდა იყოს. ეს საინტერესოა იმის დასტურებად, თუ რა მჭიდრო მეგობრული ურთიერთობა და თანამშრომლობა

განა ცვლილებები და შესწორებები თავად არ შექმნიდა ი. გვარამიას თავის უცდავ „დედა

გამოცემა „მეცნიერების საზოგადოებას“

ლედა ენა

პირველი წიგნი
ქართული ანბანი

პატარა მოსწონებელი, ღვინვათი, აღწერათ
და გვეყვით

აქაბ ზოგჯერს შვილისძივრ

შეკრიბა
პაქობ ზოგჯერს შვილისძივრ

ოცდამეცამეტე გამოცემა. შედგენილი სურათთა და
ღვინათ.

ფურცელი 100, გვერდი 100.

ბათუმი
1912.

ბათუმი, გამომცემლობა „ლედა ენა“

პერიოდის სასაუბრო სურათები, ხელის გასაყარებელი ნიმუშები არის წარმოდგენილი საანბანო პერიოდის მასალაც „იი ია“-დან დაწყებული 3 ბგერა- ასოთა დამთავრებული მხოლოდ თანამიმდევრობაში გვხვდება მცირედნი ვადანაცვლება-ცვლილება და საკითხავი ტექსტების გამოკლება ან დამატება (შევსება). მაგრამ იგი იმავე „დედა ენად“ რჩება მომავალი ნორჩებისათვის ისევე, როგორც ქართველთა მეორე მარადიული სახელმძღვანელო წიგნი — შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსანი“.

ამგვარად, იაკობ გოგებაშვილმა შექმნა ქართველი თაობებისათვის უცვლადი და მარადიული სახელმძღვანელო — „დედა ენა“. ეს წიგნი ყოველ ახალ შესწორებულსა თუ ვადამუშავებულ გამოცემაში, ავტორისავე ანდერძად დატოვებული პრინციპებით, ყოველთვის საჭიროებს ასობგერათა დალაგებისას ოდნავ ვადადგილებას ან შესისწავლი ბგერის შემცველი სიტყვისა თუ საკითხავი ტექსტის, ენის გენეტიკის კვლადავალ, უმნიშვნელო შეცვლა-განახლებას (რასაც თავად აკეთებდა იაკობი), მაგრამ თავისი აგებულებითა და გენიალურად მიგნებული ძირითადი მასალით ღღესაც იმავე სახით გამოდის. მომავალშიც მარად შეინარჩუნებს თავის ფორმასა და შინაარსს. ამიტომ მხოლოდ საზოგადოებრივი აზრის საყარო განხილვით, შესამე ასწილელიდან თუ ათასწილელიდან მოყოლებული, მომდევნო ათასწილელულებშიც მარად უნდა იწეროს

იაკობ გოგებაშვილი
დედანა

ან

დედანა

ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი
შედგენილი იაკობ გოგებაშვილისაგან
გამოცემა ახალი — მცირეოდენი შესწორებით
(თუნდა ახალი რედაქციით)

ამით სწორი გზა და მიმართულება მიეცემა მომავალ საუკუნეებშიც ახალი მოთხოვნების კვლადავალ პირველი კლასის „დედა ენისა“ თუ მშობლიური ენისა და ლიტერატურის სხვა სახელმძღვანელოების უკეთ შედგენა-ვადამუშავებას ავტორთა ჭკულების მიერ მთელი საზოგადოების აქტიური მონაწილეობით. ბოლო მოკლება შრავლანი პინიპლირება-კომპლიციებათ. იმითაც არავფერი შეიცვლება 3 ასო-ბგერის ამოსაკითხვ მასალას რომელი სიტყვა დაიწყებს: ჰაჰაჰა, რეჰანი თუ ბეჰეჰოტი.

ქონდათ სახელმძღვანელოთა ავტორებსა და შემოქმედ მიწერებს, მკითხველ საზოგადოებასა და მიწერლობას. ეს გენიალური შემოქმედებდა-გოგიც კი ერიდებოდა ერთპიროვნულსა და თვითნებურ ვადამუშავებას. ეს კიდევ უფრო აქტუალურია დღეს, როცა განუკითხავად, თვითნებურად ადგენენ სასწავლო წიგნებს, თვით „დედა ენის“ სახელმძღვანელოებსაც კი. არ ითვალისწინებენ აუცილებელ საპასუხისმგებლო თანამშრომლობას, საყოველთაო-სახალხო ველის-ხმერებით არ იცვენ საერთო ენობრივსა და ესთატიკურ მოთხოვნებს, რაც ისოდენ აუცილებელია სასწავლო-სააღმწარდებლო მიზნებით განკუთვნილი სახალხო წიგნებისათვის — სასკოლო სახელმძღვანელოებისათვის.

შექმნის დღიდანვე ისედაც ბგერა დედან-შევიწარება და ზოგჯერ ვადამატებული (უბგერო) ცვლილებანიც განიცადა „დედა ენის“ ამ დიდმა სახელმძღვანელომ. უკანასკნელ ხანებშიც, მე-20 საუკუნის ბოლოსაც გამოდიოდა „დედა ენა“ შედგენილი ი. გოგებაშვილის „დედა ენის“ მიხედვით. ახალ 2000 წლის ბოლო გამოცემაზე აწერია — შედგენილი იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენის“ მიხედვით. მასშიც წინასანბანო

ზოგი რამ ბ-ნი ვარლამ თოფურიას შესახებ

კადემიკოსი ბ-ნი ვარლამ თოფურია მიკუთვნებოდა ინტელექტთა იმ ჯგუფს, რომელიც გამოირჩეოდა სანიმუშო შინაგანი კულტურით, ნამდვილი ქართული სიღარბის-ლით, რომელმაც პირველმა შეაღო ქართული უნივერსიტეტის კარები. აქ იგი შეხვდა ვეროპის ცნობილ საუნივერსიტეტო ცენტრებში განათლებამიღებულ საუკეთესო ქართველ მეცნიერებს, დიდი ივანე ჭავჭავაძის მალაი მორალური პრინციპების შესაბამისად მოღვაწეთ.

ბ-ნი ვარლამი უკიდურესად კეთილი, მიმ-ღობი, უშუალო ენერჯისა და დროის დაუ-ზოგავად თავდადებული მზრუნველი იყო ყოველი პიროვნების მიმართ. ეს კარგად ჩანდა პირველყოფისა სტუდენტ-ახალგაზრდობას-თან ურთიერთობისას. ამავე დროს იგი იყო უაღრესად მომთხოვნი, და შეიძლება ითქვას, ამის გამო განსაკუთრებით „უღმრთელიც“. იგი თუ შენიშნავდა, რომ რომელიმე სტუდენტს „არ გამოასის“, უკარს საგნით დაინტერესებდა და სათანადო შედეგს ვერ აღწევს, ის გარკვეული „საგამოცდო ვადის“ საფუძველზე იმავე პიროვნებას ეთათბირებოდა ახალ შესაბამის არჩევანთან დაკავშირებით და ამდენად ხელს უწყობდა ამ პიროვნებას „თავისი თავი ეპოვა“. ამის სასიკეთო შედეგი ცნობილ-ია.

ჩემს მეხსიერებას შემორჩა უაღრესად თავი-სებური, ბატონი ვარლამისათვის დამახასია-თებელი მიდგომა სტუდენტის გამოცდებთან დაკავშირებით.

ქართულ ენაში გამოცდებთან დაკავშირე-ბით ჩემ მიერ შენიშნულ იქნა ორი თავი-სებური შემთხვევა ბ-ნი ვარლამის დამოკლე-ბულებსა. სახელმწიფო გამოცდაზე თავის-ებური შემთხვევა იქმნებოდა მაშინაც, როცა სტუდენტი კარგად მომზადებული იყო და მაშინაც, როცა სტუდენტი იყო უელონარი.

თუ სტუდენტი მოუმზადებელი იყო, ბ-ნი

ვარლამი ცოდ-ნის შეფასებით აღარ იყო და-ინტერესებუ-ლი, სტუდენტ-მა უარყოფითი შეფასება მიიღო, მაგრამ იგი სტუდენტს არ უშვებდა, სანამ არ აუხს-ნიდა და არ შეასწავლიდა საკითხს. ხოლო როცა სტუდენტისაგან სასურველ პასუხს მიიღებდა, ამით უკვე აღარ იფარგლებოდა და ამ სტუდენტის ცოდნა-ერუდიციის გამოე-ლინების სურვილით სულ შეტსა და შეტს ეკი-თებებოდა. სასურველი პასუხი დიდ სიამოვნებას ანიჭებდა.

ასე რომ, ორსავე შემთხვევაში იგი დიდ დროს ხარჯავდა.

ბ-ნი ვარლამი თავის ძვირფას დროს ანდო-მებდა თავისი მრავალრიცხოვანი მოწაფეების წვრთნასა და მათი შრომების რედაქტირებას. მე ამ შემთხვევაში იგი წარმომიდგება „მილე-ული“ ფანჯრით ხელში თუ როგორ „მართა-ვდა“ ამ ნაშრომებს. მისი ასეთი პოზა დაუფ-წარია ჩემთვის.

ბ-ნი ვარლამი ქართველური და კავკასიური ენების ღრმა მეცნიერული შესწავლის ერთერთ ბურჯად ითვლება. მას დიდი წილი უდევს ქართულ-ქართველური დიალექტთა შესწავლისა და ქართული დიალექტოლოგიის მალა საფუძვლზე აყვანის საქმეში.

დაუფასებელია მისი ნაღვაწი დიალექტუ-რად მრავალსახოვანი სვანურის შესწავლის საქმეში. დიდია მისი ფუნდამენტური გამოკვ-ლეების როლი ენობრივ კანონზომიერებათა დადგენის მხრივ, რომელითაც პარალელური ენებებთან მონათესავე კავკასიურ ენებში.

ენათმეცნიერებისათვის შეტად მძიმე მდგომარეობაში უხდებოდა მოღვაწეობა ბ-ნი ვარლამს. იგი მუდამ გაქონასწორებული, მა-ლალი პრინციპულით უდგებოდა საკითხებს და ხშირად უხდებოდა როგორც თავისი თავის, ისე სხვათა დაცვა გაუმართლებელი შემოტყუებისაგან.

წაკთვლილი კადემიკოსი ვარლამ თოფურიას ხაზისუყო საკაბინო 2001 წლის 10 ნოემბ.

მარიხა ნალიონეჟი

დაუფიწყარი მასწავლებელი

რეზი დადიანი მასწავლებლის ხასიათის მფარვესა და გაცემა შეეძლო მხოლოდ ამ ხოლო დროს, როდესაც თვითონ მივალე ბატონი ვარლამის ასაკ და გავიგე, თუ რა არის ხანგრძლივი ავადმყოფობა, მით უმეტეს, როცა ზღაპრული მემორიალობა გავს. ახალგაზრდობაში წინაპრ ვეფირობი, რომ ხანში შესულ ადამიანებს ზვერი თავიუფალი დრო აქვთ და არავითარი საზრუნავი არ აქვთ; წინააღმდეგობა, თუ როგორ სტყავთ მათ სულ და გული.

მე და ჩემი თანატოლები ხალხი ბილიჩევი თბილისის უნივერსიტეტში როგორც კი შევივედი, მივხვდა ბატონი ვარლამი. დღესაც ნათლად მახსოვს ეს დღეები მეტყველება. ადამიანთა სიმბოლოების მიხედვით გარჩევა რომ შეიძლებოდა, ბატონ ვარლამს ყველაზე უფრო სიმბოლო შეეფერებოდა. არსივებს

გამოვი მის კათედრაზე მრავალი ღამეა, ღამებია, დღესეუბრა. თვითონაც არ იცოდა მალე ბნით სუბარ, დაჩოტებას კი არა, ხმის ოდნავ აწევასაც ვერაფერა.

მართალია, ხანში შესული ადამიანი იყო, რომელსაც ავადმყოფობა აწებებდა. მაგრამ საოცრად გამოჩნდული და ღვაწლიერი ნიჭით იყო დაძლიდობელი.

კვირას ერთხელ გვაკითხებდა ქართულ ტექსტებს. მერე კი საერთო მეთოდის მიხედვით გვასწავლიდა: ვასაქვლებით ყოველი სიტყვის სტრუქტურულ ერთეობას; ეს პირველი პირის ნიშანია, ეს კი - მეორე თერწიხიის მსგავსებელი. ამ მეთოდის მეშვეობით დღესაც ვასწავლი სტრუქტურებს მართალია, ხანაჩა სიტყვის მნიშვნელობაზე ვაგებობარ იყო ზედათა, მაგრამ მოსოლოგიური სტრუქტურა ნათელი იყო.

ახლა დაგვიწებ ჩემი მოგონებების ამ ნივანს, რომ-ღს აღწერა ჩემთვის კურს უზრბელია. მაგრამ სხვანაირად ვარ დაგებტე მასწავლებლის სახეს. ბატონი ვარლამი საქმიანო აკვირბის სხვა აქსესბულიდან ჩამოსულ სტრუქტურებს შორის მე გამოიბეჭდა, ვგანბინებ მის მათხელ სიყვარულს. იგი ყოველთვის თვალს ადევნებდა ჩემი სწავლის პროცესს, არასტროს მახსენებ. მაგრამ კმაყოფილი რომ ჩრბოდა, მის ყითლ ნახებზე ვაუღლებელი ოპილით ვხვდებოდი. რომელიაყ ქართულს სტრუქტურა მიიბარა ერთხელ; ბატონს ვარლამს დღეს დღესიაზე თქვა: საყოფლითარ ცნობილი გრკყო.

მეტი არ მხარბება, რომ ბატონი ვარლამი ზედეობდა, თუ რა ზედეობდა ჩემ სულზე, რას ნიშნებდა ჩემთვის ეროვნული პრობლემა. აღნათ იცოდა. - მე ხში

ყოველთვის მხოლოდ ქართულად ვლაპარაკობდი - შეუძლებელი, მაგრამ ქართულად შეიძლება ამასაც განაპრობა ჩემი მიზეზებია: დილოლოგიისაში დღეს, როდესაც ბატონი ვარლამის ადლოზ ვაქნებ ჩემ თავე, დაჩრბებებული ვარ, რომ ამ დიდ ქართველ უბოდა ქართველიოვია ადლორბინების საქართველოს-ფარგებს ვართ, ამიტომაც ზრუნავდა ასე გულბო-გინებ, ყოველი მომავალი ქართველიოვის აღზრდაში შექნობდა თვითონ წვლილი. დღეს უბნებდ ამითი დავალება მესობრა მეც.

თბილისში რომ ხანოვდი, კვივის უნივერსიტეტის მეოთხე კურსის სტუდებტი ვიყავი, და დაჭრის საქართველოში წვლილდახვებარ. მთელი ამ დროის განმავლობაში ჩვენი ვრწინბილი ბატონი ვარლამის ზრუნვასა და ურბადებას, მან წიგნიყვანა ბათუმს და თელავში, სადაც ვაკვირებ პრაქტკა. ბატონ ვარლამს სურდა, საქართველოს ყველა კუთბის ატბოაფერის ჩაქვედობოდა.

მაინე ჩემი ქართული მონცდამაინც კარგი არ იყო ერთხელ ბატონმა ვარლამმა წამიყვანა ჩრბტრობის, აკადემიოს ვეუბსთან, სადაც მე ჩემი ქართულის დემონსტრირება მოვხვდინე. ამის შემდეგ ჩვენი სამივე შეთანხმებით, რომ მე ხამბოცხვებო აღბისაღრე-მცოდნობის დაქვლბებზე, რათა ქართული ვარს თერქული შექნსაყვია. ამნაირად, ბატონმა ვარლამმა ჩემში აღზარდა ერბინისათვის არა მარტო ქართველიოვი, არამედ თერქოლოვი.

უნდა ვთქვა, რომ ხაქვებში დავაკრე დედა და მამა, და ეფროსი მებტი მრბიდინე. მატერიალურად ზეთი წლის განმავლობაში ყოველ ჩემი უზრბელოდო მით აღარ ვმბოლოთ. ბატონმა ვარლამმა წამიყვანა განათლების მინისტრთან და კომპარტიის ცკკში განათლების განყოფილებაში და სოხვა მათ, რომ უფლებს მოკეთ საღამოს სკოლაში მექობინა. თუ არ ვუბნებ, ზედათს ვიღებდი მერს, ვიფრე შეუთებოა ერთ დღეს, როცა მე უნდა ვაფხვზერბულიაყო კვირს, ბატონმა ვარლამმა ჩამიყვ ტაქსში და წამიყვანა ჩრბტრობის „პოლისში“. დღესაც მახსოვს, რაფრს მიუბრუნებ ჩამხეული მწერით, თვითონ კი არ ისადო-ლა, ახლა მე მესმის - რატომ რა ხარბი, რა მწყადი, როდესაც ქანბოლობის მფგობრიობა უმწყადოდა დღესს მოითხოვდა.

როდესაც ბატონი ვარლამის ქანბოლობის მფგობრიობა თარბესად რბრბეული იყო (ეს მოიხდა ზაფხულში, როდესაც მე ურბინაში ვიყავი), დლოკ კომბოზე უნდა გამბზავრბეულიყო კვირა და ბატონმა ვარლამმა მას თურბმე უფრბა: მე გრკყოს მახვო ამ სიტყვების მასის გავებას ვეინა ჩაქვბედი ასევე ვეინ ვაუთოთუნობიბერი კათილიზობილი მასწავლებლის ხასიათის ეს ნივანსი.

სტობრების გზაზე ბევრ კარგ მასწავლებელს შეხვდ-დრავარ, მაგრამ როგორც სდხინებოდა, რომ ჩემი - ამინის სრლიად ვმწყელის ხელის გამობრწევიტი ეფო-ფესი ღვაული მოქვლის ადამიანს, რომელსაც ტბობი ვართო ქვიდა. სტობრებში ბევრ სადლოდარ ქართველს შეხვდებოვარ (თბილეს სტრეი ჩოქვისა და ნია ასტესა და სხვათა და სხვათა), რომელთა ჩამოთვლასაც აქ არ შეუდებტი. დობ, შეხვდებოვარ ბევრ კარგ ქართველს, მაგრამ ამ კარგებს შორის ვარლამს თვითარცა დბრბო-კით გამოჩრბეული იყო.

წყარო: ვლადიმერ ვარლამ თოფურას ხარხაული საღამოზე 2002 წელს 10 მარს.

უნდა სარწმუნოებო - ა. ვაგინაშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მფლობელი ქართული ენის კათედრის გამგე; ხუბან-ხაბა ორბელიანის სახელობის თბილისის შუაგულური უნივერსიტეტის პროფესორი; აკაკი შანიძის, ალექსანდრე უმიაშვილისა და გიორგი როსტომის სახელობის პრემიების ლაურეატი... თბილისე ფუნქციონირებდა გერმანიამ, სადაც ექვსჯანა სამეცნიერო მედიცინით ამუშავებდა იენის უნივერსიტეტში. მას იქ უფროსი დამოუკიდებელი კარიერული კარიერის, იენის უნივერსიტეტის კაციათილოგიური განყოფილების ხელმძღვანელის, პროფესორ ჯანცე ურნისის 60 წლის თხოვნა... ამ და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით გასაზრისო საუბარს ბნ ზ. ხარველიძესთან.

„დავი მთავრდება გარდაცემის კვლევის საზოგადოებას“

მაია მელიქიძე

„ქართული ენით უცხოელთა დაინტერესებას ხელი უნდა შევუწყოთ“ ...

ბატონ ზურაბ საჩქველას ძირითადი საშუალო ჯანცე დენრობთან ერთად ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონის ვაგარდებუა იყო, რაც გელისხმობის ისტორიული თვალსაზრისით საერთო ქართველური ლექსიკონის ანალოზს. ამ ანალოზმა უნდა მოგვეყვას ვარკვეული შედეგები იმისთვის, თუ როგორ უნდა ვადაწუდეს საერთო ქართველური ენის მატარებელი ზალის საცხოვრისის პრობლემა“. მიუხედავად იმისა, რომ საკმარის მასალა დაგროვდა, ბატონი ზურაბისათვის დღესათვის ჯანცე მშელის იმანზე საუბარი, თუ რას იძლევა ეს მასალა: აშთად ერთნაირი აზრი არა ვაგვეს საერთო ქართველური ენისა და სხვა ფუნქციის ურთიერთწინააღმდეგობის შესახებ. ამიტომ საკითხი ვარკვევრბობით არ დგას იმ დონეზე, რომ საერთო ნაშრომი უახლოეს ხანში დაიწყო, მაგრამ ამაზე ვფიქრობთ“.

ბატონა. მასთან მშუაობს ბერნარდო კრისტოფი. „აალიან ნიჭიერი და ვარკვი ახალგაზრდაა, მონდომებული, ზეკერი ენა იცის. იმედი ვაგვეს, რომ მისკან კარგი სპეციალისტი დადგება“.

ამ მატარია ვაგაფილებასზე ფაქტობრივად, ეს ორი მასწავლებელია - ჰანცი და ბერნარდო, დანარჩენი სტუდენტები არიან.

გამსაუფრებობით მნიშვნელოვანი იყო ზრილის გამოცემლობის (ქოლანდიაში, ლადენში არსებული ურთიერთ ურკველესი გამოცემლობა, სადაც 1995 წლის დასაბედა ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონის“ ვერძინელი ვარკვეტი) წინადადება - მომზადება ძველ ქართულ-ვაგარძანული ლექსიკონისა, რომელსაც გამოცემლობა 2002 წლის ბოლისათვის ულის. ამ ტრამზე ძირითადად მე ვმუშაობდი, ჰანციის საშუალო ახლა დაიწვება, რაც გელისხმობს მთელი მასალის ვერძინულად თარგმნას... ამას ვარდა იქ ჰანცითან ერთად ამ ბოლო წლებში ვაყვითა ძველი ქართულის რანდენიშე ურკველობით წყაროს ვერძინული თარგმნა - ბატარა წიგნებით დასაბედა ორი წლის წინ თამარ მთელის ისტორიები, „შამდე „მშინანდარეწინისისა“ და ვარკვი ხანძილის სტოვების“ თარგმნებზე ამქრად დავამთავრეთ ვიორჯი მეთის ნაწარმოების „ვიორჯი მთაწინილდის სტოვების“ ვერძინულად მომზადება“.

ქართულს დიდი ინტერესით მსწავლობენ. თვითონ ჰანცი ვარკვი ზედგოვდა და მისა მსწავლეებშიც იცის ქართული, მაგრამ პრობლემა დამთავრების მერე იწვება - ძალიან ძველია ამ სპეციალობით მსწავლობის პოვნა, მერე თანდათან ავიწყლებათ კიდევ ქართული. ეს ძალიან სამწუხაროა იმიტომ, რომ ვერძინაში ვარკვი ტრადიციები იყო - დედატრის, დირი, ზოდდერის, ფერხი, შინდტი... სტორება ჰანცე ველდგან პრავ-მატბული. თუ ვას არ აქვს საშუალო, რომელიც ინტერესებსა და სიყვარულის ვარდა მის ხელფასს მისკემ, ძველად წაადგება საქმეს... სხვათა შორის, ვარკვი მუშაობს ვიკიპედიაში. ზენს ვათედრას ვარკვეული კონტაქტები აქვს მასთან - სამი კომპიუტერი ვაგარტა. მართალია, გამოყენებულია, მაგრამ ზენი მიზნებისათვის სავსებით სავარგისია. არის მშარება კიდევ რანდენიშე კომპიუტერას ვადმოცემის შესახებ“.

ამას ვარდა, ბატონი ზურაბი მშუაობს ახალ-ვაგარდა ქართველოლოგიან, თუ რიგობთან ძველ ქართულში. ამე საქართველოს ვარდა არც მშუალებმა ვინმე რომელსაც ასე კარად იკოდეს და ასეთი სურვილი ჰქონდეს ძველ ქართულში მშუაობისა“.

ვიკიპედია წამოწყებული აქვს ძველი და საშუალო ქართული ენის კომპიუტერული ჰანციის შექმნა. ამ საქმეში კი ეტიკორადა ჩამბული თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ძველი ქართული ენის კათედრა: „... სიამაყით შემოძლია აღენიშნო. ძალიან ბევრი ტექსტი შევკრანეთ, თითქმის იმდენივე, რამდენიც მანამდე ჰქონდა ვიკიპედია. ეს კი საერთო საქმისათვის ძალიან ვარკვი, ამას ადელი გამოიყენებს...“

„გარდაცემის კვლევის საზოგადოებას“

კაციათილოგიის განყოფილება, რომელსაც ვამოიუნელი ვერძინელი ქართველოლოგი, პროფესორი ჰანცი ფერხიის ხელმძღვანელობს, შედარებით

სამშენიარო კონტრაქტი

„პარპანელაჰი იშვიათად იხლან ნაზილუას...“

ბატონი ზურაბის გერმანიაში ყოფნის დრო დაემთხვა მართლაც რომ მნიშვნელოვან ამბავს — ჰაინც ფერხის დაბადებიდან სამოცი წელი შეუსრულდა. ეს იყო ათ იანვარს და ძალიან კარგი იყო, რომ ჩვენმა ქართულმა საზოგადოებრივმა თბილად აღნიშნა იგი“. მილოციებმა და წეროლებმა ბატონი ჰაინცი ძალიან ააღელვა: „აქ ჩვენ მივღეთ ძველი ქართული ენის კათედრის, სულხან-საბას სახელობის უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედრისა და ფილოლოგიის ფაკულტეტის ადრესები. ძალიან ესამიყნა“.

როგორც ბატონმა ზურაბმა გვითხრა, თურქე გერმანელებს იშვიათად იხლან იუბილეებს. ამხადებენ

როლში. ნამდვილად აწუხებს, რომ ნორმალური ყოფი არ გვაქვს, რომ გვივიროს...

ნამდვილად ქართულია მასში მართლაც რომ ზღაპრული სტუმართმოყვარეობა. თვითონ მიქსოვდა მის სახლში. საიდანაც კი ჩავსულვარ იმდენი, რამდენი აერადროშზეც არ უნდა დამწებულყო ჩემი თვითმფრინავი — ეს იქნებოდა პარა, ლიფტები, დრეზენი, ბერლინი თუ ფრანკფურტი, ყველანაირ მზელებოდა და ცდილობდა, შეემსებებებინა ჩემთვის ყველანაირი სიმძიმე, თუნდაც სამშობლოსთან დამორბების სიმძიმე“.

საიურად არამბიციურს დიდი იუმორის გრძობა აქვს: „ერთხელ მივდივართ ფესხით. მე ძალიან არ მიყვარს ფესხით ხანჯრადი სიარული და ვეღბნები შორისა... ეს რა შორისაა, — მასსელოს, — შორის არის ომალოდან ჭონჭიომდე სხვათაშორის, ფესხით აქვს შემოვილი თითქმის მთელი საქართველო...“

ჩხუბიც კი იცის, ქუჩური ჩხუბი. სხვათა შორის, საქართველოში ჰქონდა ისეთი მომენტები, როცა ჩხუბობდა კიდეც“.

ჰაინც ფერხი და ზურაბ ხარაიძე

საზემო კრებულს. როცა 70 ან ფფო რეტი წლისანი ზღებანი. პენსიაზე კი, სხვათა შორის, 65 წლიდან გადაინ.

ჰაინც ფერხის ბატონი აკაკი შანიძის მოწაფე იყო. აკაკი შანიძე კარვად ზედადა, ვინ იყო ჰაინცი და როგორ უყვარდა მას საქართველო...“

ჰაინცის მასწავლებელი იყო ჭონდო მეტრეველი. ამას ჩააბარა იგი აკაკი შანიძემ. ჰაინცს რომ ასე უყვარს საქართველო, ეს ჭონდოს დიდი დამსახურებაცაა... მე შევატყობინე ჰაინცს ჭონდოს ვარდაცვალების ამბავი. ძალიან მიმძიმდა იმტომ, რომ ძალიან უყვარდა მას ჭონდო... სხვათა შორის, იქ ხშირად ვლამბარკობდით ჭონდოს შესახებ, თითქმის წინათგრძნობა იყო...“

ჰაინც ფერხის შესახებ არავთვზის დამწერილია. იგი არა მარტო ჩვენი თანამედროვეობის უდიდესი ქართველოლოგი, არამედ საიურაო პოეტი და მთარგმნელიცაა. ამ მეტად თავმდაბალი და ყველას მიმართ ყოვლიად ვანწყობილი პიროვნებისთვის „საქართველო მართლაც გულის სანქრე იქცა“. ქართული ენა და ყველფერი, რაც საქართველოს ეჭება, მისი ცხოვრების ნაწილი გახდა.

„ჰაინცი არამველებდებო ადამიანი და მეღობარია. თავის მეღობრობა მან ქართული ხალხს ბუერჭერ დაუმტკიცა. ძალიან მწავედ ვანიციდს ჩვენს მღოპარკობას, მაგრამ არასდროს ყოფილა ჩასაფრებულის

ჰაინც ფერხის „საქათარ შეილზა“ ამოზნ პარს

25 წელიწადია, ჰაინც ფერხის „გერციას“ უღვას სათავეში: „მთავარი რედაქტორობა არ არის მარტო ხელის მოქერა, პიზე შრომა“.

25 წლის შემდეგ ბატონმა ჰაინცმა გადაწყვიტა, გადამდგარიყო. „მისი არგუმენტი იყო დალა — დაყოფა, მეტი არ შემძლია... ბოლას და ბოლას, მიწა, ვიმეშეო... პირველი სხდომა, რომელიც ნოემბერში ჩატარდა, ჩატარდა ისე, რომ ჰაინცმა მოხსნა ეს ვალდებულეზა... ერთ-ერთმა გამომცემელმა, ორტმანმა უთხრა ჰაინცს, რომ ეს ამბავი ამით არ დამთავრდებოდა და გადასკა პემელოს წერილი, სადაც პემელი სახედა ჰაინცს, რომ არ ატარებულყო და მარტში ხელსალი სხდომა ჩატარებულყო. ჰაინცმა ჩათვალა, რომ ეს მანც გადაწყვეტილი იყო და თავისი უფლებამოსილადანი ბერნარტოს გადააბარა. მისი საწინააღმდეგეო არც არავის არაფერი აქვს, მაგრამ აქ ავტორიტეტზე ლამბარკო. ჩვენ გერაიენ ვავიჯვებს, შენ თუ არ იქნები მთავარი რედაქტორი, პემელმა და ორტმანმა პირდაპირ ასე დასვეს საკითხი. პემელმა პირდაპირ უთხრა, ეს იმას ნიშნავს, რომ შენ უფარი თვეი საყოფარ შეილზე იმტომ, რომ „გეორგიკა“ შენი შვილია და ამის ვავითების უფლება შენ არ გავქვს...“

გამომცემლობას ერთ-ერთმა მეტატორემ პირდაპირ თქვა, თუ არ იქნებოდა მთავარი რედაქტორი ჰაინც ფერხისი, ფურნალი არსებობას შეწყვეტს, მე მას აღარ გამოვცემ“.

სამბოლოდ ბატონმა ჰაინცმა გადაწყვიტა, რომ თვითონ მთავარ რედაქტორად დარჩენილიყო, ზერნარტო კი გახდა რედაქოლეციის ხელმძღვანელი.

გამომრჩევლის სილა უნდა გააძლიეროს

— ბატონო ზურაბ, „ავტორიუს“ ფაქტი ხომ არ შეტყვევებს იმაზე, რომ ერთ დროს ძლიერი გერმანული სკოლა დღეს უკვე წიხსულია და ასეთი ავტორიტატიზაცია, სამწუხაროდ, უკვე თითქმის აღარ არიან?

— მინდვილად ასეა. მანქა როცა პენსიაზე გავა, ჩნება ვიპტერი. ის ძალიან ყარგი ინდივერსიონტია, მისთვის ქართული მეორადია. მანქანისთვის კი ქართული მთავარი იყო. მე არ მგებულა მეორე, რომელსაც ასე უყვარდეს საქართველო და ქართველები. ჩერქეზობით ამ ირის იმედი მაქვს — უფსი და ბერნარდოსი, რომ ყარგ მუცნიერებად გაიზრდებიან, სამწუხაროდ ჩერ სხვები არ არიან.

ამიტომ ყველსიარად უნდა შევეუწყოთ ზელი, რაც შეგვიძლია, რომ ეს სკოლა კიდევ უფრო გაძლიერდეს. ჩვენიანაც, ფაქტიურად, შობზე მდგომარეობაა. აღარ არის ის ტრადიციები ენათმეცნიერებაში, რაც იყო. უსტეფური სუფის გამო შეიძლება ესეც დეკარვოს. თქვენ ახალგაზრდები ხართ, ბევრი რაჰის ვაქეთუბა შეგოქოსთი, მაგრამ...

ბატონი ზურაბი ცოცხა ვანაწყენებული და გულნატენი იყო იმ უყვარდლებობით, რასაც ჩვენში პირდაპირ ფერხობისადმი იჩენენ.

— მანქანი შორიდებული ყელია. არ უნდა, რომ ყურადღების ცენტრში ყოს, მაგრამ ჩვენ ხომ გვაქვს ჩვენი დამოიდებულება?

— როდესაც პირველად მოდიოდა საქართველოში, მოსკოვში უნდა ელო ნებარეობა. სავარეო საქმეთა სამინისტროში რამდენჯერმე უთხრეს, რომ რუსეთის ნებისმიერა ჭილატი აერჩია, ყოფილიყო რუსულის სპეციალისტი და ყველაფერი ექნებოდა. მან ეს არ ქნა. მანქანი სრულიად უანგაროდ და ნერვების მასეო-მალური დასახეით ქართული ენის სამსახურში იდგა.

— რატომ არ შეიძლება ისეთი ყელი, როგორც პირდაპირ ფერხობია, ავირჩიოთ თბილისის სამატეო მოქალაქედ? რატომ არ შეიძლება, რომ იგი ღირსების ორდენით დააჩილოდონ? არ ყელი, არ ყელი...

რ. კეკელიძე

კვლავ ეროვნული ტელეგადაცემების შესახებ

„აშურა ეროვნებისს“ 2000 წლის №10-11-ში გამოვეყვენეთ მისალა, რომელიც ქართული ტელეგადაცემების სათაურებს შეეხებოდა. როგორც განგვიმარტეს, ეს გადაცემები კონკურსში გამარჯვებული გადაცემებია, ზელმეცნიერებები გაფორმებულია და მათი შექვლა აღარ მოუბრუნდებათ... რამდენადღაც ჩვენივეს ცნობილია, ამაჰამდ მიმდინარეობს ტენდერი რადიო და ტელეგადაცემებზე. იმედია, სატენდერო კომისია გაითვალისწინებს ჩვენს შენიშვნებს და საქართველოს ტელევიზიით ქართულ გადაცემებს შესაფავებს მდურებელს...

ჩვენს შენიშვნას კი კვლავ ვიმეორებთ. იმედია, მესამედ აღარ მოგვიწყებს ამ მისალის დამგებუდა.

ძარბაზული გულგადაცემა

საყოფელთოდ ცნობილი ფაქტია, თუ რა ღად მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ჩვენი ელასიკოსები თეატრის თენას: იმ პერიოდისათვის თეატრის ენის ვადენა საზოგადოებაზე განსულერულად დიდი იყო. თეატრს ეს უფნქვია დღესაც არ დავყარავს, მაგრამ ტელევიზიამ პირველობა წყაროთვა. ამიტომ თუ რა მნიშვნელობა აქვს, როგორი ქართულით ესაუბრებიან ტელეკანაზებიდან საქართველოს,

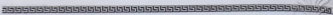
ფიქტობთ, ნათელია. სამწუხაროდ, ვერ მოვიწონებთ თვას ამ მზარიც დღეს ყურადღებას მხოლოდ ტელეგადაცემათა სათაურებზე შევანერბთ კომენტარის ვარემე:

ტონიცი; ბის; კო-ვიდეა; ნოსტობი; კლიპ-მიშა; პროგრამაჟ; ბრაფო (1 სტერეო)... ქაზპარანსი (კავასია)... და სახელმწიფო ტელევიზიიდან:

კომუნიკატორი; რამაჟ; მისეტორი;

გეო-დოიქსტი; მელომანია; ოფერტამი; ჟიოპოზი; ფაილი; ტელე-სინე-ვიდეო; არტ-ექსპრესი; ტიპ-აბტი; ოტკეგონი; ულტრა; მერტონოზი; ბელკანტი; ზენი; მენდლილი; ტოტო-ლოტო; ფორტუნა; პიტ-პარადი; ანტრე; სუმერ-შატეი...

ჩვენ მხოლოდ ერთი ყვირის (20.11. — 26.11) ტელეპროგრამას ვადავავლეთ თვალი. ნუ დამყვლბათ გული იმ გადაცემათა ფეტორებს, ვინც ამ ყვირის პროგრამაში არ მოხვდა, ანდა შემთხვევით გამოგვრჩა...

რა ენა წახდეს...

სათურად გამოტანილი ეს სიტყვები მწარედ შემახსენა გულზე ჰონმოკრულ ქართველთა მოდადკეთებამა ლტოლვამ: შეიღობი ევროპასა და ამერიკის სასწავლებლებში გახიზონ და ამით თავიც მოიწონონ. მათ კვლევებში არ ჩამორჩებიან აქ, ჩვენში, მომავალეულები უცხოური სასწავლებლის ქართველ მოსწავლეთა პირქართან მშობლებიც, და სწავლობენ ქართველთა დაბადებული საქართველო ყმაწვილები ინგლისურად, გერმანულად, ფრანგულად... სწავლობენ და მშობელთა დარად, ნებიერად აყოფენ, რომ შექიპირის, გოეთესა და რაბლეს მშობლიურ ენაზე სწავლობენ ამ ერების კულტურას, ისტორიას, რომ გარანტირებული საოფიანს რამსაბერტ ელოდებათ. სკოლასა თუ ლიცეუმში ათითორმეტი, გნებათ კოლეჯა თუ უნივერსიტეტში ზეთი წლის განმავლობაში კაცი ნამდვილად ისწავლის უცხო ენას და რომელიმე ლირებულ სპეციალობასად დაეუფლება, მაგრამ... თუ ესტაქუს დავუესებთ: „ბარბენის რაოდენა, ფინე ბეერი იყის, არამედ — იგი, ვისი სოდნაე სასარგებლამა“.

მოდი, ვცადოთ და უფრო ჩავდრამატივოთ, რამდენად სასარგებლოა უცხო ენაზე გაზრდილ განსწავლული ქართველი სამშალონიანს საქართველოსათვის. გულწრფელად ვათავებ ადამიანს, რომელმაც მშობლიურ ენასთან ერთად უცხო ენებიც იყის — ასეთი კაცი ინტელექტუალურ ლაბორინთებში იოლად გააღწევს, მაგრამ ეს იმ შემთხვევაში, თუ იგი ქართულადაა აღზრდილი და განათლებაც მშობლიურ ქართულის მივობებით მიიღო. ინგლისურად, ფრანგულად თუ გერმანულად აღზრდილ-განსწავლული ქართველი გაცუხოვებია არა მხოლოდ ქართული ენისათვის, არამედ ყოველად ქართულ ენისათვის, ეროვნულ-საქონისათვის. ერის ხასიათი შეტყვევებს. მას არ უსწავლია საკუთარი ქვეყნის

ისტორია, კულტურა, ტრადიციები, ე.ი. არ უსწავლია საკუთარი თავი. ენა მხოლოდ კომუნიკაციის საშუალებაა როდია, იგი ავლიბუცის და გამობატვის ადამიანის სულსა და გრძობებს, ეროვნულ ცნობიერებასა და მსოფლიურედ-ველობას. სხვადასხვა ენაზე მშობლიურენი ვარემოსაც სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ და სხვადასხვაგვარად ქმნიან საკუთარ გარემოს, რაკ ენა ადამიანის სულისა და ზნობის ჩამომყალიბებელია, მაშინ უცხოურად გაზრდილ-განსწავლული ქართველი სულითაც და ზნობითაც ქართულისათვის გაუცხოებელი იქნება და, თუ ვაქას მოუფსენოთ, „სანამ სული უცდავოფოლია, ფსვიც ჰლიერია, სულის სივლილი ფსვის მოსაბობა“. რა თქმა უნდა, ყოველივე მშობლიურისაგან განაპირებული ქართველი სამშობლოსათვის არა-ცოცხალი სიმბოლოა არ წარმოადგენს.

კაცობრიობის ისტორიაში მრავლად იყვნენ ოცენოვანი, გაორებული ადამიანები, რომლებიც ორივე მხრიდან დაუფასებელნი დარჩნენ და, ზმარ შემთხვევაში, გარდაცვალების შემდეგაც მხოლოდ ავგად თუ მოიხსენიებიან.

უცხოური ენის ცოდნა სიმდიერად და იგი სხვა ერებთან ურთიერთობისას ფსდაუფლებელი მარგალიტია — ჩვენ გავერებთ სხვისას და ჩვენს თვითმყოფად კულტურასა და შიდიარ ისტორიაში სხვებსაც ჩავახდებთ. სხვა შემთხვევაში, უცხო ენაზე გაზრდილ-განათლებული ქართველი მხოლოდ მშობლიურისაგან განაპირებელი პატერნალიზმით პროვინციელია.

ველა ქვეყანა ამხადებს მისთვის საჭირო სპეციალისტებს და შესაბამისად სწავლა-განათლებლასაც ეროვნულ ენაზე აქ-

ლევს. ვერაფერი დასაკვება, თუ ვინმე ქართველმა ამერიკელ უნივერსიტეტში იურისტის სპეციალობა მიიღო, არც ვერაზამთ განსწავლული ეკონომისტი გამოადგება საქართველოს, რადგან იგი სწავლისას ამ ქვეყნის ტრადიციებისა და კულტურით, ამ ქვეყნისთვის მისაღები და ავტოკონტინული პროფესიული მოდელით ვალბდება. ასეთ ადამიანებს გაორებული ცნობიერება აქვთ, მაინცდამაინც ვერც ინტელექტუალურად ბრწყინან და ქართული სინამდვილისათვის საჭირო ეროვნულ ფსფერობებსაც ვერ შექმნიან. სხვა საქმეა ქართულად განსწავლული, ქართული საკლასიკისათვის მომხადებული ქართველი სპეციალისტის სტაჟირება მაღალკონვითარებულ ქვეყნებში.

ქართველი ენა, უწინარეს ყოვლისა, ეს ქართველი ერის თავისი სახითა და ტრადიციებით, კულტურითა და ისტორიით, მისი ზეაღნიშნული დღით, ქართველი კაც ქართველად უნდა ემთხროს ეროვნულ ცნობიერებას, ხარკ უნდა უხადოს რუსთველსა და ილიას, სულხანსაბასას და გალკტიონს, დავით აღმაშენებელსა და თამარ მეფეს, დემეტრე თავადადებულსა და ქეთევან წამებულს. ბასიანისა და დიდგორის გამრტებ-ლირეტულმა ქართველმა ქართველად უნდა ილიკოს და იღვწოს ქართული ენის, ერისა და სარწმუნოებისათვის.

მრავალი წლის მანძილზე ერთ უცხოურს, რუსულს, მიეწევით. ახლა კი, სხვა უცხოურმა ენამ, ინგლისურმა, წილკვა ჩვენი აზროვნება და შეტყვევება. სამეტყველო ქართულში კატასტროფულად მოპირავდა ინგლისურად მოთარყვე სიტყვები, აი, ასეთი „დეივი“ გოფა რომ ენამახვილობს ქართველ „თინიერებებთან“.

„ბიოფრენდის“ შესახებ. შვავის აბღღლებს ვითხოვს ვერნალ-განვითებს, ვისმინთ ტელეკრანადან. პარლამენტის დარბაზიდანაც „ელსასად“ აღვრის“ აქვეყნებს ყრებით“ შექმნილი იპოზიციური ქართული, მაგრამ, როგორც დღი ილია ბრასნება, „ენა საღვთო რამ არის. საზოგადო საკუთრებაა. შვავის კაცო კოდელოს ხელით არც უნდა შევსოს“.

რამაც სწავლების მე ვერაგის შევადგინე, მიუთხვევს, თავარყოფილი ზემოქვეყნის გროველი ცნობიერების დამამყდრებელ მოლაშქრებს, მაგრამ მინდა ჩემთვის ჩამაძლავ ვთქვა: საქართველოს ქართველებს მეტი არაყენ ვადარბენს. ქართველები — ქართულ ენაზე. კულტურაზე, ისტორიაზე, ქართულ ადამიანებზე ქართველად აღზრდილი ადამიანები არიან და მათი ვილია, უპატიონონ ერის უღღღეს მონაბაგის — ქართულ ენას.

ქართველების ისედაც უტარნი ვართ და მართლ უნდა გვახსოვდეს, რომ ყოველი ქართველი საქართველოსთვისაა განკენილი.

ქართული ცნობიერების გადარჩენის ეროვნული გადარჩენის გზა და ყველა ქართველს წმინდა სანთლად უნდა გავთოს ზეჟური და ამქვეყნიერი ტრადიცია — ენა, მამული, საწყმუნოება.

დემურ ბაგრატიონი
პროფესორი
გაზეთი „2000“,
9-15 მაისი, 2001 წ.

ამას წინათ შევრად დავთო მინდაშვილს ვრეკლი ინტერვიუ დაიბეჭდა „ლიტერატურალ საქარველოში (13-19 აპრილი, 2001 წ.); მასში მრავალ სანტრეპროს სიათიწე შევლომა. ზვენი ვერადღება განსაზრებთა ინტერვიუს ამ შინაგანთა მიჯვია, ენას პრობლემებს რამ შევება. სულხარა ბრასნადიშვილ ბაგრატიონისადმი სპირიტუა... ვთავიზობთ ამონარიდს ამ ინტერვიუდან:

„ენას ქურაკი არ ამასხონჯებს“...

კორესპონდენტი:

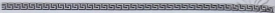
— მართალი ბრასნადიშვილ, ეს ისეთი კაცი იყო, შატოო შევრობასაც არ შევრდებოდა. ენათმეცნიერებზე უფრო შევრდებოდა იდეა ქართული ენის სიწმინდის სადაცარცოზე, ახლა ადარ ვჯავყენ კონსტანტინე ქართული ენა კო ჰუბას არ ზივს, სტრასა, ტელევიზია, სკოლასა და თვით სხვა კულტურულ დაწესებულებებში უზომოდ მახინჯება და ირავება.

ლადო მრავალვილი

— მასწავლებელი უნდა იზარუნო ქვესამაც, ტელევიზიაც და შემოქმედებს თანა ორგანიზაციებშიც დღეს ქართული ტელევიზია სავინია თუ საგარეო ინფორმაციებთა გაზარეთ დაჯავყული: მთავრობის სტრუქტურაზე მოაგრობის მიხედვნი თავიანი ხსენებ სიტყვების ისეთი სახით გვიამბობენ, თითქოს იმ სახელწოდებით უნდაო ბაძენი იყავს. ქვეყნის შემაღლები კო სრულიად სხვადა სხვა სკოლათ სახელწოდებნი ენის სასაბურონი? პარლამენტის სტრუქტურა — სტრუქტურა, სადაც თვალსაჩინოების მეფითაც მეთვრისულს წყლის წყვეს ასწავლიან, რის განკეთებელია?

პარლამენტებით თუ „ლიტერატორ“ გელმოიერებელი ტელევიზია, სადაც სახეარად და ზოგერი მთლად მიწვეული მომღერალ-მოცეკვანი უბანო მოძიარობენთა და ცხოველები კენტრუშით სკოლა-ბორციადა ხსენიან და, თუ კოდექს სადაც შემოხარბილი, ადამიანის ხანობისას ერთიანად ანაღვრობენ! — ჩაღვამებნი? — შირის განმარტორი ჩაღვამებნი ყველაფერი იქითვე მიდის, რომ საქართველოში ქართველითა მომლობა შემოკრებს, ამ მიწა-წყლიდან ზვენი ვაწი ამოთავისკის და ისევე ჩავგროვ ამერიკა, ერთნაგებით აღფრულდა სხვადასხვა ქილები დაიკავონ ის ადგილი, სადაც ქართული „მელოვან ვაიარბეტზე“ იქნება დაყვანილი! ამა, დაავიკრდი: უჯე იმდენად სრავება და ეტრეშიბო ვერცხართ, რომ ვრასნიც განისხულ, ერთმანეთს ვითომე ნამეტანი ვანი სიყვარულით მიხებებულ წყლით ვოლად ურცხვად ამოკრებენ: ჰქვენ უჯე შევარბოთ ზვენივის საკოო კონტრაცტულები. მოზარსადი და თქვენი

წილეთ, — იგი უფასოა ვიზარუნით ერთმანეთზე!!!“ ზვეყანა, რომელიც ნამძელი სამეგრობი ხელის გამოწვევლია, ასეთი ბინძურია ხრასკებით არ უნდა მოდიოდეს შენთან. მაგრამ, როცა ხედავ, რომ მიწე მიდის, შენ რატომ არ ცდილობ მის ანაღვრებ არ წაოველო? ხედავ ძალი მისაღვრება, რომ ხელში ამ შინაინ იარაღს ვაწვევს, რომლითაც შენი შეილი ხასპაღად უნდა ჩაჯავ დღვის საშოშვეი? — თანაც უფასოდ-კაპიტალიზმი, რომელიც სიკრულებ, თაღლითობაზე, სხვისთვის წაღვრებაზე და თავად მითვრებაზე დაფუძნებული-მზენებული, შენს სასარგებლოდ, თანაც უფასოდ შეთვისას სასაფეოს რამებს ვაგამებენ? ვერ უნდა ვარსებებავრო, რომ ეს შენი ტრეღველია არ არის!! — ეს მოსისულე შატრის ტელევიზია და პარსისგან მიწისა შენი ადგავა უნდა!! თან, ვითომე შენთვისაა ზრუნავს, ისე ადგისთანად ამოხის ამ საჩუქარულ-ფარტინით ერთმანეთზე“, კაცს გვლი ვარსულებსა. და ეს ყველაფერი კო ისევე ჩვენი ნეფოვალთობის, ცერკაბუღლი მიზანძველობისა და გულგრილად ზედს მიწვეობის ბრალად... ამა, ასეთი ტრეღველია, მთავარობა ან პარლამენტი, რომლითაც ვარცად იციან ამ რეკლამის შორეული ჩანაფერია, მაგრამ მიწეც უფრასაც იმ იმარტრებენ, ენის წყარველებობაზე იმარუნებს? ასისყარაკ რომ ირუნის, იმას მიწეც ვერ იხას, რომ სახელმწიფო ენაზე სწორად იმეტველოს ენის დამმარტრებელი ჰუბა კო არა, მთავარობა, პარლამენტი და ტელევიზია; რომელითაც ეს სამახინჯე ჰუბისა და ოფანო გავაჭეთ. ზემოთ დანახე-ველებულ დაწველებლებს ვითი სტლიონებზე კო არ ჰვავთ, რომ სიმბახინის მიწველები შევლომებს ვაესწორებს. პარლამენტის თავმწოდამაზე რომ იმას იტყვას: „მე გავაღვლე ვამარტრებნი“, მასაზე ვაქვებს კოხოსი“... ამ უნდა ვთავითო განცხადება“ და უამარტრ სტე, იმას შენ ენის სიწმინდეს დაუცვეებენ!... მასზე ცალკე წერილი უნდა დაიწეროს და ყველა ვერნალ-განვითები დაიბეჭდოს...“

კოლხური ენა და **ზანური** ენა აბსოლუტურად სინთეზური ცნებებია. ის ზოიყვს ორ კოლს — მგერულსა და ლაზურს. ე.ი. დღეს რაღაღერად ფუნქციონირებს მგერული კოლა და ლაზური კოლა, ორივე ეს კოლა ერთობლივ შეადგენს კოლხური ენის შინაარსს. კოლხური ენა, ერთიანი, დღეს არ არსებობს, კოლხები ენაზე დღეს არიან ლაბარაკოსს, ლაბარაკობენ შოლოდ ამ ისტორიულად არსებული კოლხური ენის ორ კოლოზე: **მგერულ კოლაზე** — რიონის ხეობის მგერულები, შავი ზღვის დასავლეთ ზოლში რომ არიან და **ლაზურ კოლაზე** — ჰორთის ხეობაში. ასე რომ, ცნება კოლხური ისტორიული მნიშვნელობის, ისტორიული შინაარსის ვახლავთ. ოდესღაც ზომ ვკვირდა ერთიანი კოლხური ანუ ზანური ენა, სანამ ის ვაიყოფოდა ორ ძლიერ განსაკუთრებულ კოლაზე? როდის შეიძლება დაშლილიყო ეს ერთიანი კოლხური ენა ორ კოლაზე სავარაუდოა, რომ ჩვ.წ.აღ.ის პირველი საუკუნეების აქვთ დიდარქეიკოეის კოლხურ ენაში საგრძნობი იქნებოდა. ეს დიდარქეიკოეის V-VII საუკუნეებისათვის საგრძნობი უოფიდა, ასე რომ, ჩვენ შევიძლება ვთქვათ, რომ დაახლოებით VII საუკუნისთვის მგერულსავე უკვე თავისი კოლოური სახე ჰქონდა და ლაზურსაც, ადვილად, დღეს ჩვენ ვხედავთად თუ ვხსენებთ კოლხურ ენას, რაგორც ცნებას, კოლხური ენა, ერთიანი, არ ფუნქციონირებდა. ტერმინი „კოლხური“ პირველად ვერმანელ მეცნიერს — გიორგი როზენმა — აქვს ნახარია. მერე ეს ტერმინი მივიყენებულ იქნა. ვასაგებია, იმის ვაშო, რომ როზენის შრომები არ იყო ქართველოლოგიაში მომუშავე სპეციალისტებისათვის ხელმისაწვდომი და არც, ასე ვთქვათ, მაღალავტორიტეტულია. მერმე ეს ტერმინი ადვილგანა და კვლავ მოაბრუნა სამეცნიერო წრეში ავტო შენიშნებ ბნ.იანი წლებიდან. აკ. შანიძეს აქვს ერთი დიდად მნიშვნელოვანი შრომა „ქ. ბეგრის წარმოშობის წყაროები ქართველურ ენებში“, სადაც ვარკვეულია, თუ რა ბეგრის ტრანსპორტაციის შედეგად შეიძლება ისტორიულად მიღებულ იყოს „ქ“. ასე ვთქვათ, მერაველი „ქ“. სწორედ ამ წერტილში იხმარა ა. შანიძემ მგერულ-ჰანურის მნიშვნელობით კოლხური ენა და მის შემდგომ საკმაოდ მოხშირდა ეს ტერმინი მგერულ-ლაზურის მნიშვნელობით სამეცნიერო წრეებში.

CSASIKOM“ (ე.ი. „მგერულ-ჰანურის მონაცემები, ანუ დანალექები, სვანურში“). სხვა „მგერულს“ გამოყენებები მარს ეს ტერმინი მგერულ-ჰანურის მნიშვნელობით. ეს არა ვაგვიკვირდება, თუ შევიხსენებთ იმასაც, რომ სხვა დროს მგერულის მნიშვნელობით მარს „იბერულიც“ აქვს გამოყენებული, ჩვენ კი დღეს „იბერიულს“ ჰართულის მნიშვნელობით ვხმარობთ. რატომ მოხდა „იბერიულს“ სახელდება მგერულის აღსანიშნავად? მარი ამ შემთხვევაში იოსებ ფლავიუსის ცნებას იმტარებოდა, რომსველამ მგერულები, დასავლეთ საქართველოს შავი ზღუასპირა ტომები, იბერიულებად ჰყავდა მოხსენიებული. მგერომ ჩვენ ვიცით, რომ ანტიკურ და ელენისტურ ხანაში ბერძნები იბერებს მგერულად აღმოსავლეთ საქართველოს ტომებს ეძახდნენ.

ქორნელი რანელი

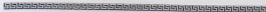
კოლხური ენა

არნ. ჩიქობავამ მგერულ-ლაზურის მნიშვნელობით **ზანური** ენა დაამკვიდრა თავის მონოგრაფიაში „ჰანურის გრამატიკული ანალიზი“. აქედან მოყოლებული, სამეცნიერო წრეებში ძალიან ვაგრძელებული გახდა ეს ტერმინი — ზანური ენა. რას ემყარებოდა მგერულში ამ **ზანი** — მგერულ-ლაზის აღსანიშნავად დღეს მოქმედი ტერმინი არ არის, ის უფრო ისტორიული ტერმინია. ბერძნულ წყაროებში, ადრე შავი ზღუასპირა ზონის ქართველურ ტომებს — მგერულ-ლაზებს — ხანხვად ახსენებდნენ: **სანებს** ანუ **ზანებს** („ზ“ არა აქვს ბერძნულს, „ს“ აქვს რომილურ ხმოვნის წინა პოზიციის მუდარდება და „ზ“-დ შეიძლება ვადომსული იყოს). დღესაც ეს ტერმინი — **ზანი** — დავიწყებული არაა ქართველურ ენათა წრეში. შემორჩენილია ვარკვეულ ტოპონიმურ სახელწოდებებში: ზანა, საზანო, ზანათი, ეს სახელები მდინარეებს და სოფლებს ჰქვიათ. რაც მოთარია „ზან“ ტერმინი ცოცხალია სვანურში, სვანებს მგერულის აღსანიშნავად დღესაც შოლოდ ეს ტერმინი აქვთ — **მუზანი**. ასე რომ, ისტორიულად მგერულ-ლაზური ჩვენ შეიძლება კოლხურის ან ზანურის სახელდებით მოვიხსენიოთ და ვაკვირდინება, რომ რეალურად ერთი და იმავე ცნებასთან ვვაქვს საქმე.

კოლხური ენა ერთ-ერთი ქართველურ ენათაგანა. სვანურთან შედარებით კოლხურს გვიან უნდა მიეღო დამოუკიდებელი სახე. სვანური უფრო ადრე გამოყოფილი წინაზე ქართველი ენა. სვანურის გამოყოფის შემდეგ ქართველი ენა ზანური ანუ კოლხური ვაფთხიშავდა ორ ფენას წარმოადგენდნენ კიდევ ათი საუკუნე მანც, ისტორიულად ამ ხანას ვხმობთ ზანურ-ქართული ერთიანობის ხანას. მერმე კი ხდება დაშლა: ქართული დამოუკიდებელი გზით მიდის, კოლხური ანუ ზანური — დამოუკიდებელი გზით. დაახლოებით როდის შეიძლება ეს ვაკვირდეთ? სვანურის გამოყოფის ვარაუდობენ ძვ.წ.აღ.ის მერმე ათასწლეულის დასაწყისისათვის, დაახლოებით XX-XVII საუკუნე ჩვ.წ.აღ.-მდე, ხოლო კოლხურის გამოყოფის

ერთი აღინიშნებოდა ეს ენა ადრე? ნიყო მარს ადრე მგერულ-ჰანურის მნიშვნელობით გამოყენებული ჰქონდა ტერმინი „თებლა-კაენურა“. ეს ტერმინი უნათოდ ნასაზრდოები ვახლავთ მარის იაფეტური თეორიით: თებლაურში მგერულს გულისხმობდა, კაენურში — ლაზურს ანუ ჰანურს. წერალებზე აქვს ასეთი დასახლებით: „Тубал-каенский язык и

* დანია, წყაროდა პიოდ კ. დანელას მერე 1984 წლის 3 სექტემბრის ნაიწერა რ. კოლხებ. დასახლებად მოხმად მ ტუსიმ აბუკეხე მუბალხათ

— ჩველამდე X-VIII საუკუნეებისათვის. სხვაგვარი ვარაუდით, სვანური წინაჩამოყვანილურ ენას უნდა ვამოუფიქროს ჩველ-ის დასარულსათვის ანუ ძირველი საუკუნეებისათვის ჩველ-ის. რატომა ასეთი შეჯერობა, ითი საუკუნეთ შიან დავცილდით პირველ ქრონოლოგიას მეორე ქრონოლოგიით. მეორეა, რომლითაც ხდება წინააღმდეგობა და გამოყოფილი და ისტორიულად დასაბუთებული მონათესავე ენების რეალტურა ქრონოლოგიის დადგენა, არ ვახლავთ დაბეჭდილი და ზუსტი. ამ მეოთხეს ვლტოქრონოლოგიურ მეოთხეს ვხამან, სტატისტური მეორეა, სავარაუდოდ იღებენ ძირველი ლექსიკონი რამდენიმე ერთეულს, რაც სხვაობების საბითა ვანჭვენილი მონათესავე ენებში და ამ ძირველი ლექსიკონს მიხედვით ხდება დაახლოებით დროის ვაანგარიშება, თუ რომლია უფრო ადრე გამოყოფილი წინააღმდეგ ქართულს ენას. ამიტომ იყენ წინასწარ შევკოვია ვთქვით ერთი რამ: თუ ჩვენ საერთო ძირველი ლექსიკონს ავღებთ და ვაგანივავთ, რა სახე აქვს მეგრულს, ან ლაზურს ან სანურს, ესათოდ ვნახავთ, რომ სანურსში უფრო მეტი იქნება შეუღლი ამ სასუფილ ასისტევიანი ცხრილიდან, ვიდრე მეგრულ-ლაზურში.

როგორია იყო ვაგრეულების არე მეგრულ-ლაზურის ისტორიულად? სად მოქმედებდა ეს ენა, იქ, სადა დღესაა, თუ კიდევ უფრო შორს, ფართო ტერიტორიაზე? დანაშფვლებით შეიძლება ითქვას, რომ ისტორიულად კოლხების, ანუ ზაურის, ვახუცელების არე სავარაუდოდ დღეი იყო, ვიდრე ეს დღესაა... მეგრული მეტყველების რეგიონი და ლაზურის მეტყველების რეგიონი დღეს ვათხვლია, შევიძინ ვერია-აჭარის ტერიტორიას, ახლად, ისტორიულად კოლხებისა იყო. როგორ მოხდა ეს? დაბრუნებით იძულები არ ქვირით ადგალი, იქავისიშვლი, სქანაშა და სხვები, ვინც ამ საკითხებს ეხებინან, დაბეჭობით ამტკიცებენ, რომ დაახლოებით IV-VII საუკუნეებისათვის, როდესაც არამბედი ქართლში მოვიან, ქართლიდან მოდის ქართლად მეტყველი მოსახლეობის ტალღა და დასავლეთში აფარებს თავს. ე.ი. დღევანდელი ვერია-აჭარის ტერიტორიაზე — მეგრულ-ლაზურის ტერიტორიაზე შემოსული ვახლავთ ქართლად მეტყველი ტომები. მოსული ხალხი აფარეულს და ამკიდებებს თავის ენას, ე.ი. მეგრულ-ლაზურს ვაჭარავდებენ ენობრივ თვალსაზრისით. არან. ჩემოთხვან ვრთვან აქვს ნაღჟამი, რომ დღევანდელი ვერელები ვაჭარავდებულნი მეგრულ-ლაზურს არიან ისტორიული თვალსაზრისით. ეს სრულად სასწიმენო ვახლავთ და პირტი ისტორიული ცნობებით კი არ ვამტკიცებთ, რომ მოხდა მეგრეთა, არამედ ვერია-აჭარის ტერიტორიაზე ტომობების დიდი ნაწილი არის მეგრულ-ლაზური დაბეჭევის, ე.ი. დამხლებმა ხალხმა შეინარჩუნა ადგილის საბუნწოვლები. მეგრად იქ რომ ადრე არ ყოფილაყვენ მეგრულ-ლაზურს, იმ სახელებს ქართლად მეტყველი ტომები ვერ დაარბეჭებენ. ეს აშკარაა. ქობულეთის რაიონში არიან ასეთი ტომობი — ქახნაჩი, რომელიც მხოლოდ მეგრულ-ლაზურ

რად შეიძლება ავსნათ, რასაც ნიშნავს ქახა — ცხებე ქახი — ბრის, ე.ი. ქართლად და კლდეც. ცხებესობი, ან კლდე ტომობი — წყალტუბო, რაც წყალთბილს ნიშნავს. ქახაში — რაც აშკარად მეგრული დაბეჭევისა, ნავერეტარია გვორაკიული სახელია, მოდისის ტიპისა. ქართლად რომ დავგვექვია, იქნებოდა ცხების ან ცხების. თუ საქართველოს ქართლად მეტყველი რეგიონში ვავქვს ტომობისებ, ან დაბლოებით, მეტყველად უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს მეგრულ-ლაზური დაბეჭევისა (— ან ან დაბლოებით) სახელები ქართული ნათესაობითა ან-ის ნათესაობითა). არ ვამოვრისებეთ, სვანურისა რომ იღოს იმბტო, რომ სვანურშიც ნათესაობითის დაბლოვად ან არის დამკვიდრებული. მაქიმე ქალდანა ცხადყო, რომ ლაზურისა და იმბტობის ვარჯველი ტერიტორიაზე ან დაბლოებით სახელები, რომლებიც კოლხები წარმომავლობას და მივანდა, სვანური წარმოშობის სახელები ვახლავთ. სწორი იყო ეს. ლეჭენის ზონაში შიან სვანურის ვავლენა ისტორიულად უფრო სასწიმენოა, ვიდრე კოლხურისა. ლეჭენში ძალიან ვაგრეულებულია ან დაბლოებითი სახელები.

როგორც ვხედავთ, იზღუდება მეგრულ-ლაზურის მოქმედების რეგიონი, ისტორიულად ეს ასე არ ხდება. ქართლის ვავლენა დღესაც ვრცელდება სვანურსა და მეგრულზე ლაზურზე — ვერ მოგახსენებთ, რადგან აღარაა აბლოს ქართლთან. ეს მეორეული დამავაქვება მეგრულსა და ქართლს აქვს საერთო რამ, რომელიც შეჩანთ თავიდანვე, როგორც ისტორიულად ერთი ფუტე-ენიდან ვამონათუფებს, მეგრამ ამაში არ უნდა აფერხით ის საერთო, რაც ქართლის მეტყველსა და მეგრულს აქვს დღეს, ე.ი. აბლი მსგავსება. ამის ვათიშეა დღეს არ არის ძველი მეცნიერებისათვის, თუ რა არის ისტორიულად საერთო და რა არის მერმინდელი ვავლენისა.

მეგრულ-ლაზურის დიფერენციალი მერზე კიდევ უფრო ვალრმავდა, სხვაობები ვაიზარდა. დღეს მეგრული და ლაზური იმდენად დამორბეული კოლონი ვახლავთ, რომ ზღ მეტყველარს დამოკიდებულ ენებად აქვს სახელდებელი. ისეთი დიდი მეცნიერი, როგორც ნიკო მარია, თვლიდა, რომ მეგრული ცალკე ენაა და ლაზური ცალკე ენააო, რამეტი კი შეიკვლია აზრი და თქვა, რომ არ არის ესენი ისტორიულად ცალკე ენები, ერთი ენის კოლონიათ. „ზოგადი ენათმეცნიერების შესავალიში“ მეგრული და ლაზური ცალკე ენებადაა მოსხენიებული. ჩვენ არ ვართ ამ აზრის, მართალია, სხვაობა სავარაუდოა, მეგრამ არა ამდენი, რომ დამორბეულები ენებად ჩათვალდეს. მეგრულს ვავება ლაზურ შეუძლია, თუ უფროდებით მოისშენს და პირიქითაც. ძირითადად მისხვედრი იქნება მეტყველები ერთისა და მეორისაც. ცალკე ენებად მაშინ შევკვლია წარმოვიფიქროთ ორი ენაო, თუთი ამ ორ კოლოზე მოლაპარაკებინ არ შეეძლებათ კომუნაცია. ასევე: დამორბეული სტრუქტურა და ვრამატურული სტრუქტურა მეგრულსა და ლაზურისა აბსოლუტურად აბლოსაა ერთმანეთთან, ფაქტობრი-

ვად, განსხვავებს ლექსია. ლაზური საოკრად დამიძებულა თერქიზებით, აქტიური, საყოველღაობრო სამხარი სიტყვები შეზისლი, მგერულში ასე არაა, სამაგიეროდ, ქართული სიტყვები სავარაუდოდ შესლად. მაგ: ლაზური ათისტყვიანი წინადადება რომ ავილით, ექსი სიტყვა თერქული გამოიყვია, მაგამ ვამაბატელი მოდლი თავისი აქვს ვასლად — უტორობა. ამიტომ ენას ქერ თლდე არ ელოდება სიყვლილ, სანამ ვრამატიკული სტრუქტურა ფუნქციონირებს. უტო ლექსია შეიძლება დიდი რაოდენობით შევიდეს, მაგრამ ენა თავის სახეს ინარჩუნებს ზინც. ერთ ფაქტს მოყუყუთი, რომელიც პიოტ. სერგი ვლენტს აქვს მოყვანილი თავისი ერთ-ერთი შრომის შესავალში: როცა სამშობოდ ვიყავი ჩასული ჩინაფში, ასეთ საუბარს მოყვარი ყურიო: ბებია ვამოაყვება შელიშვილმა და ბებიათ გამარაბუბით ფთხა: „შუკო უფლისე იყურე“. მე ჩავუყობებ მოხუცს, რას ნიშნავს „მელისე“ (ადელი მისახედრია, რომ „მელისე“ ნიშნავს მელსავეთ), მაგრამ მოხუცმა ვერ თქვა ვერ ვაყნობიერა, რომ ქართულ-ლაზური სიტყვა იყო ჩადებული ამ ფორმლაში. — ეშხაყეთი რომ იხედება ადამიანი, ამ დრის ვლასარაკობო ასე, რატომ? საერთოქართოვებული სიტყვის — „მელისე“ ადელი დეკორილი აქვს თერქულ სიტყვას „თილქი“. ე.ი, მკვიდრი, ადგილობრივი სიტყვა თვალწინ იყარება და ვათვითუცნობიერებელი ზდება მისი ზინასისი.

ჩვედ აღნიშნული, რომ ლაზური და მგერული ძლიერ განსხვავებული კოლოცია, ამიტომ, სასურველია, ვაკუცნობიეროთ, მარცხ რა არის არსებით სხვაობა ამ ორ კოლს შორის. ეს კონკრეტულად ასე შეგვიძლია დავასათარგოთ:

მგერულსა და ლაზურის ურთიერთმიმართების თვისება:

1) ფონეტიკაში, ბერით სისტემაშია სხვაობა. მგერულს აქვს ბგერა, რომელიც ლაზურს აღარ აქვს — **ღ** ნიშანი, ირაციონალური ხმოვანი, რომელიც წაითხება, როგორც მოკლე **ა** ან მოკლე **უ**. ილ. ცაყარელმა შემოიტანა ეს ნიშანი. ასევე ლაზურს აქვს ბგერა, რომელიც მგერულს არა აქვს. ეს ნასესხები ბგერაა და პირობითად აღენიშნეთ მითი, რომელიც მგერულსაში ფუნქციონირებს. ლაზურში თერქულიდან და ბერძნულიდან ნასესხებ სიტყვებში ვეაქვს ეს ბგერა. ლაზი უსათუოდ ვარჩევს, **ფ** როლის თქვას და **ფ** როლის თქვას. ყველაზე დიდი სხვაობა მგერულსა და ლაზურს შორის ვახლავთ ის, რომ ისეთი ბუნებრივი კომპლექსები, როგორიცაა **ფბ, ბფ, ბფ...** რომ ლეზუ ქართულშიც ვეაქვს და მგერულშიც, ლაზურში არაა. მაგ.: წყალი: მგერულში წყარი (ეს ფორმა ქართულიდანაა ნასესხები, მგერულ-ქანურს თავის ვარიატში რომ ვადედავანა, ბგერათშესატყვისობების მიხედვით ვუბარი იქნებოდა. ამ სიტყვის ეტყენ პრობლემა, რომელიც მგერულად წყალდიდობას ნიშნავს). ლაზურში წყალი იქნება წყარი ან წაბი (იმის მიხედვით, რომელ კოლოციაში). ე.ი, ლაზურს

მოეშლა პარპინილი კომპლექსების არტიკულაცია. ეს გვიანდელი მოვლენაა და არაა გამორიცხული, რომ თერქულის ვადენაც იყოს, რადგან თერქულისათვის წარმოუდგენელია ასეთი მკვეთრი კომპლექსების მიჯნარი გამოთქმა. შესაძლოა, ენის ზინაინი განვითარების განრენებითაც იყოს მოტივირებული. ასევე ბგერა სულ სხვა ბუნებისაა მგერულში, ვიდრე ლაზურში. მაგ.: ზუღდღერი კოლოციაში **ლ** პალიტალურია, რბილია, მაგრამ სენაქერში, მარტივლში **ლ** დეაგვამდე ზისლი, იობრჯია მიდის (მაგ.: ლურჯი — გურჯი, დამალი — დალი). ე.ი, მგერულში ლ-ს პიზიკია განსხვავებული არის ლაზურში არაფერი ეტყობა ამ შრიც ლ-ს, თავის პიზიკია მტკიცედ აქვს შენარჩუნებული. სამაგიეროდ, ლაზურში **რ** სუსტდება, მგერულში ეს ნაღვლი ზდება. მაგ. ხოფერი კოლოციაში ინტეგრალური პიზიკიაში **რ** საერთოდ არ გამოითქმის. მაგ.: ქართ. ვული, ვერ. ვური, მაგრამ მგერულში — ვური.

2. მორფოლოგიიდან ჩამდენიმე მომენტი, რაც მგერულსა და ლაზურს ასხვავებს დღეს: მგერულში სახელობითი ბუნების ნიშანია **-ი** ან **-ო**, ლაზურში **-ის** ა გვერდით ფუნქციონირებს **-უ** და ეს **-უ** ყველა შემთხვევაში იმარტება, თუ მრავლობითია დასმული სახელი. ან. ჩიჭინავას ვარაუდით, ეს **-უ** არის კოლბური **-უ** სახელობითისა სტაბილულად, ან არის გვიანდელი ქართული ტიპის.

მგერულ-ლაზურში ვეაქვს სპეციფიკური ბრუნეა, როგორცაა მიმართულებითი, დაშორებითი, დამიზნულებითი. ეს უცანასკნელი ბრუნეა — დანიშნულებითი — მხოლოდ მგერულს აქვს, ლაზურს — არა.

სინტაქსისა, რომ ხარისხის წარმოება დღეს ლაზურში საერთოდ შედარებულია. მგერულს მკვეთრად აქვს მორფოლოგიური მოდულები გამოყენებულა: არა თუ ოდნაობითი და უფროობითი ხარისხის ფორმები აქვს, არამედ სპეციფიკური ხარისხის ფორმა — თანაბრობითი. ლაზური კი დამატებით სიტყვას მიუმატებს ზინასისს ვამოაღიერებლად ან დამასტატებლად.

დიდი სხვაობაა ენებისთის ფორმალარობებაში. მგერულში ყველა ზინა აქვს ორ მუკრების I-II პირში - **ქ** დამოკლებითი იმელება, ლაზურში საერთოდ არ იყის **-ქ**.

ასევე დიდია სხვაობა მყოფადის წარმოებაში. მგერულში მყოფადი იწარმოება ქართულსებრივს წესით: აქვსის დამატება ზინასწინი, ხალი ლაზურში ასეთი ყალიბი მივიწყებულია. მოქმედი ნიშანია: საუღლებელი ზინა II კავშირებისთის ფორმით უნდა იქნეს გამოყენებული და დაინეტოს მეშველი ზინა — მიწინ (ფივე, რაც „მინდა“) ან -ერე („არის“ ზინა).

ერთი უცნაური სხვაობაც: ლაზურში ყველა ვარადავალი ზინა სამივე სურათში ერთი კონსტრუქციაა. ე.ი. უნიფორმაცია იმელება, მრავალფეროვანი კონსტრუქცია დავიდა ერთ კონსტრუქციაზე. მგერულს კი ვარადავალი ზინა სანაირი კონსტრუქციით აქვს წარმოდგენილი, ასევე როგორც ქართულს.

რაფიელ ერისთავი - ქართული ენის ქომბაგი

რაფიელ ერისთავი მცხეთაში დაიბადდა 1827 წელს. მისი მამა, ივანე ერისთავი, იყო მწიგნობარ-მწიგნობრობის მწიგნობარი და მწიგნობრობის მწიგნობრობის მწიგნობარი. მისი მამა, ივანე ერისთავი, იყო მწიგნობარ-მწიგნობრობის მწიგნობარი და მწიგნობრობის მწიგნობარი. მისი მამა, ივანე ერისთავი, იყო მწიგნობარ-მწიგნობრობის მწიგნობარი და მწიგნობრობის მწიგნობარი.

ენის ხილარზე შესწავლეს? (სტრუგაჩოვი, 1880, №212).

რა ერისთავმა ეს სტატია დაწერა გორის ხალხბატონი სემიონოვის რეპტორის სემიონოვის კახსხად, სემიონოვის ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებელი კრესტოვ თავის გამოცემაში ხაერის მასწავლებლებში ფიციკის, გეორგიანის, ისტორიისა და მღელი რაგი სხვა საყრდენის ქართულად წყველება შეუძლებელია შორეული, ამ საგნისა და საყრდენის შესატყვისი ქართული ტერმინების უკონკრეტო გამოცემა (სტრუგაჩოვი, 1880, №204, 205, 206). სახსრები სტატიაში რ. ერისთავმა დაახლოვა, რომ ქართული ენა და ქართული ენა - გურამი XII საუკუნის მოგონებები XIII ს. II მსოფლიო მარცხი იყო მსოფლიო და, რომ ქართული ენა პირდაპირ დღევანდელ რაგიორე სახელად და სურს, ასევე ფიციკის რაგიორე რაგიორე, მაღალი რაგიორე იარაგები კლასიკებისა და მღელი რაგი სამეცნიერო დისკუსიებში (რაგი, გეორგიანი, დღევანდელ რაგიორე, ფიციკი, რაგიორე და სხვ.) სათანადო სამეცნიერო ტერმინები ავტორი ჩამოიღო დისკუსიონებისა და მათი სახელმძღვანელოთა არსებობის აღსატყვისი ს.ს. ირმინოვის "ქართული ენის ქომბაგი" და სხვადასხვა რაგიორე მოაღწია სტატიაში წარმოდგენილი რ. ერისთავის მთელი ნაშრომის ხაერის საყრდენის შედეგად და დაუშვებელია ქართული ენის ქომბაგის დასახელება (სტრუგაჩოვი, 1880, №212).

რაფიელ ერისთავი

1880-იან წლებში საქართველოში დღევანდელი სახელმწიფო მუშაობის დაწესებულების, ა. წერეთლის, ი. გუგუშვილისა და ი. მანაშკინის ერთად რ. ერისთავი წავსა სახელმწიფო სკოლების მუშაობის და მისი აქტიური წიგნი გახდა ამ დროისთვის მას სახელმწიფო მუშაობის საქმის მომზადება და გამოცემა. ქომბაგი, ამიტომ სწორად იწოდებოდა სახელმწიფო რაგიორე თავისდამრედი, იგი აღნიშნავდა, რომ ატრინის მარცხის უსებების იმედი წიგნი სიტყვები აღივანებოდა, კორე სიტყვები უსებებისა; თუ აღარ ვიცოთ მუდმივ ქართული ენა - გავიწყობოთ და გავიწყობოთ შესწავლილი სიტყვები სიტყვების დასატყვისი და სასებებისა. ამასთანავე რ. ერისთავი არ უარყოფს გარკვეულ შემთხვევებში სიტყვით სესხებს - არც ვიცობა, წესის სიტყვი აღარ მოიხერხება სათანადო სიტყვი, მან რაგიორე უსებებისა მანი (სტრუგაჩოვი, 1880, №212). რ. ერისთავი მრავალი რაგიორე ტერმინი და ტერმინოლოგიური გამოცემა მარცხი გამოიქართულა და დაამკვიდრებდა წესის ქანში მის მთელ შედეგად და დღევანდელი ტერმინოლოგიური დამკვიდრება და დღევანდელი მღელი: карта - რაგი; остров - რაგიორე; мас - რაგიორე; парус - რაგიორე; равноденствие - რაგიორე; рывал -

შედეგები დაწინააღმდეგებლობის

ქართველი მოციქულის ხალხის დიდი

ინცხარი, ხარმაც; აყჩა - ქუჩი და სხვა.

რ. ერისთავი შერეობდებოდა მძიმდებს აწარმოებდა ქართული წიხის სწავლების უფლებას აღადგინების იგი მოთხოვდა ყმაწვილთა განათლების დაწესებას დედინაზე არაფერს ყმაწვილთაგან გაუფრთხილეს ესე მისი განათლების დაწესება უსაძრებლო იქნება - ეს იქნება მსგავსი თეთლიშვილთაგან ღამბაძის სწავლას, უარო უწინაშეული და თეთლის შერადისაგან გარეგანი საგანო - იგი მომხრეა - აღფრთხილად უხედავნი შესწავლების შემდეგ ყმაწვილთა სხვა ერების ქვემოთ ინსწავლას, მაგრამ შერეო ერის შესწავლა ისე უნდა ხდებოდეს, რომ დედაქანს უპირატებობა უნდა ეძლეოდეს და ყმაწვილთა განსწავლა და გაყოფილება დედაქანს საშუალებითი წარმოედგეს იყავსმც, სულამსც და ხსოვადიუბისმც (აღობა, 1880, №212).

რ. ერისთავი თავის საჯარო ლექციებში დიდ სამსახურს უწევდა ერისთვის ელტერის პოპულარიზაციას 1882 წ. წაქოხლდნ ლექციაში: „ქართული ერის დაარსება, გარეგანება და დამცირება“. უწინაშეს გამხდებულა ენათა წარმოშობის, განვითარების, ენათა ნათესაობისა და საერთო ერის დიფერენციაციის საკითხებს. ითვალისწინებს რა ევროპულ თანამედროვე და წინაშობებულ ფილოსოფიისა და მეცნიერთა: ვის ღიოს, ადამ სმტის, დეკანოზის სტეფანოს, გამბრულ საგარის, რიხერტ მოუტას, გორცოდ ღამბილის, აბერია ვერეს, ვეგენი ბოუტერუს განმარტებებს ერის წარმოშობასზე, დიდ აფილას უიშობს მასწავლებლის ფორმის, ირინებს ენათა შედარებითი შესწავლის შეთავაზებას სწავლა ქართული ერის წარმოშობის საკითხზე. იმეფებებს სხვადასხვა შეტყობის შრომებს მასწავლებლის, თ. ბოლდინგერის, მარია შროსტის, ფრანც ბოისის, რაია გაარცოსის ქართული ერის აფილად სხვა ენათა შორის, თუ რომელ ენათა იყავს ევროპის იგი, მაგრამ მათ შიხარებებს არ იზიარებს ამ საკითხზე მას მანძილს, რომ ქართული ენა ცალკე იყავს. იგი არ ეთავსებდა არც ინდივიდუალულ, არც აღიარებულ ერებს.

ქართული მოციქულის ხალხის დიდი ხნად უცხოვრია „თეთი თეთი თვისით“. რ. ერისთავსა წაქოხლდნ ლექციაში დამაფრთხილად განსაზღვრა ქართულის აფილადი ენათა შორის, ენათა წარმოშობის ზოგადი თეორია კარგად მოესაზღვრა ქართული ერის გენეზისის საკითხებს.

ლექციის მეორე ნაწილში თავმოყრილია ქართული ერის შიდა-იური დიქცია და მისი ეტიმოლოგიის ძიება წარმოდგენილი, განახლებულია რთულ სიტყვათა წარმოება, წარმომტენილია სინონიმთა სიხარვედი ცალკე გამოყოფილი აქვს არქაიზმები, რომლებიც მათს კადობებს შემოიხილეს.

მეორე საჯარო ლექციაში, რომელიც რ. ერისთავს 1885 წ. წაქოხლდა წარმოდგენილია ქართული დიფერენციაციის ისტორია მეოთხე საუკუნედას მქცამტებლის, აქვე განსხვავებულია ქართული ანბანის წარმოშობა, წარმომტენილია მისი ეტიმოლოგი შესაძლებლობითი. რ. ერისთავი აღნიშნავს, რომ ქართული ანბანის საშუალებითი შეიძლება გამოიხატოს ყველაფერი მარცვლილი სხისა, სორისის, სისისა, ენისა, ტუქვისისა, ქუქვისისა იგი ვერაფერს, რომ ქართული ანბანის დონებს უფრო ვიხრებდა, თუ მას გამოეფილდა „მეოთხე ანბანო“ მცქს ქართულ ანბანს - წერს რ. ერისთავი, მაღალ შეფასებას აძლევს იმ უსაძარო ლექციაში განხილულია ქართული ანბანის პილოფირაფილი ხარისხებისა და ფარავნის მექის რთული ქართული მწიგნობრობის გარეცვლებსა. რ. ერისთავი იყნობს ევროპულ მეცნიერთა ნაშრომებს, აფილადებს ქართულ საისტორიო წყაროს „ქართლის ცხოვრების“ კარგ ცოდნის, იტყობს იმ უსაძარის შრომებს, რომლის შეხედვლებსაც იზიარებს ქართული ენისა და კაცკასობური ერების სხვა ერების მშობრობის შესახებ.

რ. ერისთავი აწერს კავალიკოსის „ქართული განამტაკოს“ პირველი გამოცემულია. ეს იყო ძველი ქართული ერის პირველი განამტაკია (დაიბეჭდა 1885 წ.). იგი აფილადე პირველი სასკოლო განამტაკია. ამ განამტაკის მისმც და ხელმოწერილია ეს ვერ გამოხედვლილი სასკოლო პრაქტიკაში, ამიტომ რ. ერისთავის

შეფიქრება „მოკლე სტყმ პირველი-სა ნაწილისა განამტაკოს“. მისი შესასწავლი იბეჭდებოდა: წიგნი (ასო), მარცვალი, ღვინო (სიფილა), სიტყვა (წინათვლილება), სტყმ - ადონისაგან რ. ერისთავი - არის ფორ. მ., რომელიც განიხილვის ევროპო, ცალკე გარეშე იმ საგნის, რომლიც ცალკე შეხედვების, იგი გარეშე სახეა საგნისა, როგორც რაქა მქცისისა და გეოგრაფიისა“.

აქტორის სტყმის გამოცემა პრაქტიკულად ასე ენახება: მასწავლებელი განამტაკოს რომელიმე კატეგორიის ანბანის შემდეგ მოსწავლეებს სტყმზე ატყობებს მათ დასახელებს, შემდეგ დიქციაზე დიქციაზე გააფიქრებებს, ამტყობად დიქციაზელი მასაღა აფილად დიქციაზელი აფილად და თქმც. სტყმ რ. ერისთავის შეფიქრება იმ დროს არსებული ხელნაწიერი და სატყობი განამტაკების (ძღ. თხილთაისის, გაიოსის, იესე და დიდი ნუბის შეფიქრების) საფუძველზე ეს განამტაკები ან ანტონის განამტაკის შინაარსის განმარტებულად გადმოცემას წარმოადგენდა, ანდა ძირითად მიზნებში ანტონის გატყობის ენაზე ბოდა. რ. ერისთავი სტყმს შეფიქრების ამ განამტაკებით ხელმძღვანელობდა. ამიტომ არ შეეძლო გვერდი იფილად არსებული ტრადიციისათვის და მათი გადღეობა არ გაქცეოდა თქმცა უკეთა სტყმში ზოგი ამ განამტაკებინა. ანტონისაგან განსხვავებით, იგი ხელნაწილად და რიცხვითი სახედებს ცალკე მქცადღებს საწილებად არ გამოყოფს იმნი სახელთა მქცადღებდა არის წარმოდგენილი. ანტონისაგან განსხვავებით, ერისთავი რიცხვითი სახედს გამოხედვს, სტყმის კატეგორიას არ ენახის, სახედის „მქცადღ“ შიდად მოყოფილიყო კატეგორიები აქვს შეტანილი (რიცხვ, ბრუნვა, კაცკვლიობა). ანტონის „აფილადე“ მოკაცეს, როგორც მოყოფილიყო კატეგორიებს, იმეფებს დახმისათვის შეხედვლილია წარმოქმნის თვალსაზრისით.

სტყმ „იმლილის მასწავლებელია კრების მოწიფებელია, ენა მოწიფებულია, რომ იგი ათვის დამოსწავლებს შესახებულებდა.

(დასასრული შემდეგ ნომერში)

ვინ აღზრდის ახალ ხერხეულიძეებს?

მარტოს პირველადე სიმბოქსის ერთი დარგი, საღმრთო, საღმრთოდ ვსაფინი, მსმენელთათვის დიდი მარგი.

ამ ასე. სიტყვისა და ლაპარაკის თავისუფლებასაც მიზალად დიდებულ გზაზე ზენ დიდებული მიღწევები მოვიპოვეთ. რად ღირს თუნდაც ის, რომ სასაროდ, მთელი მსოფლიოს ვსაფინიანდ ზმამალა იტყვა, რომ ილია ჭავჭავაძე ან აკაკი წერეთელი თურმე მწერლები არ უფილიან და აქამდე თურმე ვაბრუნებდით თათბებს, როგვასაც მათ არ მხოლოდ მწერლებს — დიდ მწერლებსაც ვწოდებდით. საზოგადოებრივი კომუნისტები მათ ძველებს უფამდენ, იტბოლებს უზბოდენ, უზარმაზარი ტრიაკებით ვამოდიან და მათ თხზულებები და მინც ვფილიანდერი საღმრთოდა. როგორც ჩანს, ხალხიც ცდებოდა. დღეს მფილიანდობა სწრაფი ტემპით სწორდება — ქართული ელსიკის მყიდველი აღარა მყავს. მარალად ვის რაში ვამოდიან, „ოთახანთ ქერი“, „მამი-ანეკი“ ან რომელიმე ამოღის, ნათვლა? რა ბიზნესის ვაქცობა შეიძლება მითზე? ვერც ქართლ ვაფილიანდ თურმეშია. ვერც უცხოეთის ვხანდებნი ვაფილიანდ, რომ ვერც ნელ-ნელა და ზემ-ზემდე ხარკო. მართალია, აქამდე ვერც კიდევ შემოიხრწინიან რელიგიურების საბით ასეობები, ვინც იცავს „მოძველებულ ეროვნულ ცნებებს“ მფარამ ეს მათი უკანასკნელი ვაბრძობა იქნება, რადგანაც ვლომბარბაციის მისიონერები ყოფიანსმეზღვენი არიან და მათ ვერაფერი შეასრებენ.

ამავე ღრის ამ ცილის ვალეგორმატორებს ისიც ესმით, რომ ილიას, აკაკის, ვალეგორისთანა მწვერ-ვლების მოთბარა არც ისე აფილიანდ, ამიტომ მათ წინააღმდეგ ვაიხანა „შემოვლათი ფორნტი“. ეს არის მიზანში ამოღებულ მწარალაა შემოქმედების ისეთიანად წარმოადგენა, რომ მოზარდმა თბამ ვლარ დინასის მათი სიდიად, მათი ვიზირი სელსკვეთება და თავისი ხალხისათვის ნამდვილი თვამწირვა ამ სიტყვის პირდაპირი და ვადტანითი მნიშვნელობით, როგორც „პირველი“, ისე „მეორე“ ფორნტი ერთ სტრატეგიულ მიზანს ემსახურება: ვერ ვაფილიანდთალღეს, ვაიკრციოს, ვაუფასურდეს ერის სიმბოლოთა ხატები, ხოლო შემდეგ სულაც ვაქრეს თბამთა ცნობიერებლან. მათ აფილიანდ სწრაფად დაიკავებს ზენს სულიერ ცხოვრებაში ჩალღ-ელღინეთი შემოქმერილი „ამერიკული სული“ თავისი-აქვრებებით — „ფონდებით“, „კლდეებით“, „ტრან-შეხებით“, „ტრანსპორტით“, სექტებით, კანონისმდებრით და სხვა მრავალი „შეზღვედათ მალადომის“

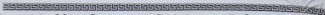
საზოგადოებრით, რომელთა მოქმედებაც ასე დამან-გრავალი და გამანადგურებელი უფილიანდ ქართულისთვის, ეროვნულისთვის.

„დალესის ვეგმა“ ციბერმა და ვარჯდ მაზხოვნე ადამიანებმა შეადინეს, რომლებიც ბრწყინვალედ ერჯვენიან ისტორიაში, პოლიტიკაში, ეკონომიკაში, ევლტურაში, ფსიქოლოგიაში. პიტლერი ამბობდა, თუ ერისათვის ეროვნული ვრწინობის წრათმევა ვინდა, მის საკეთთარი თვის დაფიწება უნდა ასწავლიო.

ყოფილი საბჭოთა კავშირის ნარჩენებიდან — დაღ-სისტებს“ ადამიანები, ხალხები არ აინტერესებთ, ეს მათ პოლიტიკაში ბალსტია. მათ სწირდებათ სიერცე თავისი სით, ზღვით, მამით, მამისქვეშეთით, კოსმოსით, რადგანაც მათ, თურმე, დედამამის ვფილიანდ პარალელზე და მერაღიანზე „ათვისი სტრატეგიული ინტერესები აქვთ“.

„დალესის ვეგმის“ ავტორების ვამწრიაობაზე ვეზფილიანდ ისიც, რომ მათი ზანაღტრის ვამწრ-იკლებმა ხდენა აფილიანდობითი ვადტრის“ ხელი, რომელითაც ვაქ მოსიდილეზმა იციან რასაც აფილიანდ, ევრცებს კი მკონათ, რომ საშობლოს ემსახურებინან, დემოკრატისათვის იღწვიან. ამავეარი „ავადტრის“ სულელების ძირითად საშეალებლად ფილიანდ იქცა. თუმცა არც სიერცეს, პირვერობას, შანტაცს ერადებინან. უფე აღარაინც დობს იმაზე, რომ ცხოვრებაში საღმრთო სპაქრთველოში მთლიანად ვაბრწინალი, სინდისზე ზეაღებელი, ელემენტარული ზენიობის მოკლებული, მადრამ უზომოდ ხარბი სმბიექტების ზელში აღმოჩნდა. ეს ხროვა ერთმანეთს ამავრებს, ხოლო მათ ვფილიანდ — ისინი, მსოფლიოს ვფილიანდ ეთენეში რომ საკეთთარი სტრატეგიული ინტერესებს ზედავენ.

„დალესის ვეგმა“ ზენს ეკონომიკაში ბრწყინვალედ სრულდება — სრული დანგრევა მიღწეულია. ახლა ვერი მიჯნა სულელებზე ანუ ქართული სულის შეცემა ამერიკული სულით“. დაწეებულა და წარამტებით ზორაკლებება საქართველოს დექართველიზაცია. ქართულს უნდა შეაძელი ქართველთა, სამარტენოდ ვამოახსლო იგი. მადრამ როგორ ვინდა მოღრეკი ვაკო, რომელსაც ვიბრტად სერვა, რომ ილია ჭავჭავაძე დიდი მწერალი და პატრიოტი მოღწევე იყო, რომ ეს ვაკო ვრმა თავის მამად და სალოცად ხატად აღიარა? ვხა ერთია — შეიღეს მამა უნდა ვაუღიანდელი, დავმარო, მიამერი იმ აზრს, რომ მისი, შეიღის, საქართველოში მშობელი არაფერი ან არაინც არ იყო ან თუ იყო, — მხოლოდ რაღაც ურჩხელი. იმედგაცრეხებელი და შეფრატეოფილი შეიღი აფილიანდ ვინდდება, ვაუ-უცხოვდება თავისიანებს. აი, ამის შემდეგ კი

თავისუფლად შევიძლია დაცვა მიმასაც, შევიძლია, მისაც. ისინი ერმანეთისათვის ხელს აღარ გამოიღებენ. როგორც ვხედავთ, დიდი გვემის ეს ნაწილიც წარმატებით ხორციელდება. საქართველომ დღევანდელი პლიტკერი, კეთიერი, ზნეობრივი და მორალური დაქაქველობა ამის საწინააღმდეგო მავალითია. ამას ახლა კულტურული დაქსაქველობა უნებნა. კულტურული ცხოვრება არა მხოლოდ ჩაყდა. მწერლები, მუსიკოსები, მხატვრები, მსახიობები ერთმანეთს დავიწყებენ და საქმისათვის ვეღარ იკლან. აღარც არავის სჭირდება მათი პროფესიონალიანი საქმიანობა. უფრო სწორად — ქვეყანას კი სჭირდება სახელგანთქმული დეტურები, დილემები, მალაქმხატვრული რომანები, ლექსები, მაგრამ ეს არ ეპრობანება „დღესდღეობის ბიჭებს“ და მათ თავისი გააქვით კლდეა.

როგორც ენობილია, ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა ილიასთან კიდელში ვეღლა პოზიციის წაგვის და საკუთარი უსესტრობით გამჭვივარებულვამა საქართველოს უფროგვირვი შეუდო ალიბრებელი 70 წლის მსოქვანი ფიზიკრად მოსკეს. მაგრამ იგი მიაქვ დარჩა საქართველოს და ქართველობის ცვალიანდ. ახლა ამ ეტალიონობის მოსამბა დასტურდათ ვლადკვილკებს და ამ ღმერთკეს (როგორც მთელ ქართულ მწერლობას) უტყვენ გარედან (დიდი არაფერი მწერლობა — და „მოდან (მისი ნაწერები უმივლოდ მოქველდა და დღევანდლობას არაფერს არგებს). დავიწყებას მივცა ლელთ-ღუნისა ნატკრაც „ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყდენდესო“. დღეს ჩვენი თავი „ცუდდის“ და ცუდდისის დასავლეთიდან მოსულ მგელვსა და მათ მიერ დავიწვლი ტურებს, რომლებიც ისე აღზვედნენ, რომ ვეღლაფერს აკეთებენ ამ აღზვეების შესანარჩუნებლად. ქართული მწერლობა კი ამკარად ზელს ეშლის მათ იმით, რომ მწერლებს ქერ კიდევ ასოსვს თავისი ხალხი, თავისა ქვეყანა და თვითონ ცნება „თავისი“. მაკარად გმობს ძალაობას, უსინდისობას, საკუთარი მისი გაძარცვით გამდიდრებას, სამშობლოს ინტერესებით ვაქრობას. ამიტომ მწერლობის დამკირება, სახელის გატყება, გაბაბრებება საკიორ, მისი „გაქმენდა“ ვეღლაფერსაგან, რაც ეწინააღმდეგება ერის დშლის, დაწერვის, ბრბოდ ქვეყის მიზნებს. სასოლო პროგნამოდან „აკოქ აქალი“ რომ ამოვადვს, ამისმა ინკატორმა ასე ახსნა თავისი საქციელი: ილია ქაქვავედ მერტსმეტრად მუქ ფერებში ხატავდა ქართულ თავადებსო. თერმუ ნუ იტყვით, ილიამ არ იყოდა, რა იყო ბატონყამბა, ჩვენ კი ეს მასზე უკეთესად ვიცით. ზომ არ არის ეს ბატონყმური ფსიქოლოგიის რეპბილტკაციის შორს გამიზნული მცდელობა? ახალ ბატონყმებს ზომ ესაქიროებათ ვებნა და თანაც უერმოქილი?

პროგრამოდან ვაქრა ქართული სამოქალაქო ლიციის მწვენება „დროშები ჩქარა“. ვილკეს მოქვენა, რომ ვალკატონი ამ ლექსით მიანდამიანც

იტკომბრის რეგოლეციის უმღერის და არა ვეღლა გმობს, „ვინც თავი ვასწორა, ვინც სისხლი დღევანდელსა ვასაოკარი ამბავია — დამიინებს პრეტენზია აქტი პოეზიის შეფანებაზე და ვერც კი დანბებს, სიდან მოდის და რა მუტბს შეიკავს „დაბოლი იმბების გუნდი“, „თავისუფლება სელს ისე მოსწავდა“, „წყარო ანკარა“-ს უწმინდესა ეპოციება. ან ვინ ავიკრძალა „დროშები ჩქარა“-ს პათისში არ ვიგულისხმით მწები ახალიტკლები, მები ხერხეულიტები, სამისი არაგველი, პაატა სააკე და კიდევ სბვა მრავალი, ვისი სხოვანც მართლა დარჩა ხალხის ხსოვნაში, როგორც ვეღლა პატონისა მოქალაქისათვის მისხამბ მავალით? მათი ხსოვნა ზომ მართლაც ჩაეტკობდელ სამთლებად ანთია ერის, ხალხის მესხირებაში? ვალკატონ ტბამბეს ესთხელ უვე გავწია ლიტერატურულმა კრიტიკამ დათფიხი სასახურა, როდესა მისი შედგერი მზოდო იტკომბრის რეგოლეციის, თუ ვადატრიალებს ხარბობში ჩატენა. ამ ლექსის ფგნობრება ფატკობრევიდ იმავდ ნიშნავს, რასაც საბჭოთა კრიტიკა ამტკიცებდა. დდი ჩები შედგოვი და განმანათლებელი ამტკიცება, სიტყვიერი ზელოვნება სკოლაში ისე უნდა ისწავლებოდეს, რომ მოზარდი ჩამოყალიბდეს ზნესტრულ მოქალაქედ, ერის ერთგულ, თავდადებულ მწოდად, რომელიც უფიფივის ინტირთებს თავის ერის ინტერესების დაცვის (მიამკვიეთ უტრადლება: ერის და არა ვაბატონებელი დუნების ანუ, როგორც ადრე ამბობდნენ, ვაბატონებელი კლასის).

კიდევ მავალითი ნაწარმოების ეწ. „ახლებერი წყითების“, რაც სთავლებს კი არა ვაქალბებას უფრო ნიშნავს. ლამარკია „მაქი ამბას“ „ახლებერი“ ინტერპრეტაციასა. ამ მოთბრობის მხატვრული ღირსება აღიარებელია. თავის დროზე არც მისი იდებრი მრწამსი იწვევდა ექვს. მაგრამ, როგორც ვეღლაფერს ამართლებენ, დრომ მოიტანა, მობზად ფსევტელისათა ტრატულირი ვადფასება, რომლის დოამბებს ვერ „მაქი ამა“ ვადფურბა. ადრე ეტზმა კილვა, მისისხნედ წოდებელი, რეგოლეციისათვის თავდაწმარული რანდ იყო, ზოლო მისი საშინლად დასახიბრებელი სტე — კლსობრევი ბრძოლის სისსტისის შეღველა დღეს კილგას ვარცვენული სიმბახინე მისი სელოერი სიმბახინის ანარეკლია, ზოლო იგი მოლონად რეგოლეციის დაუნდობლობისა და უსამართლობის ვალსაბერება.

მოთბრობის მთავარი გმირი მაქი, ადრე - მონერი ფსიქოლოგიისა და ვონებრევი სიმბულის სიმბოლო, რამწელსაც თავისი არსებობის ერთადერთი დანიშნულბად ბატონისადმი მონერი მორჩილება მიანდა. მისთვის მონობისა და ბატონის ვარეშე სეოტელე წარმოუდგენელია, ამიტომ მგზელვარებას მიერ დაზვრებულ და ზღვაში ვადფებულ ბარტს დღუფტკობდა და სრულიად უპაროდ მისდებს თან მისი მონერი სიკოტხელ ასევე მონერად მთავრდება დღევანდელი ინტერპრეტაცია: მაქი ძველი ტრად

ციების ერთგული რჩემა ბოლომდე. იგი თავდაწირვით ცდილობს თავისი ბატონის (ბოდიში — ძებნების) გადაარჩენას, უქუშის მიერ მკვლელობასაც კი იბრალვებს (უქუშის მიერ მებღავურის მოკლას თავისი ლოცვა აქვს და აქ ამაზე არ არის ლაპარაკი). ბატონისადმი ერთგულება იმდენად უსაფრთხოა, რომ იმავე წყაღით აბრალვს თავს, რომელმაც უკუს არის ბატონის გვამი შთაბოძა. ამრიგად ჰატი ამბას საეკილი აყვანილია ერთგულების ვტალიონის რანგში, რაც, როგორც ვტუბა, მისამაში უნდა იყოს მოზარდისათვის (აბა რისთვის საწაველიან სკოლაში?). დიახ, ჰატი ამბას ერთგულება თავისი ძებნებისადმი უსაფრთხოა, ფინანსური და ამიტომ განაოგნებულია. ეს წამდელიად ასეა. მაგრამ მისამამ მავალითად გამოდგება? ახალგაზრდასათვის ვაყუკობის ნიშნად ვარგა? მოვლუობის გრანობის ვამწყრეკების მასალად ვარგა? ჰაქის მოქმედება იმბულსურია, მოუზომელი, აზრის-აგან სრულიად დაცილი. შევექით მოზარდებს ასეთი მოქმედება? ასეთ ფსიქიკაზე აწყობილი პარონება სტვის სოციალსაც ისევე იოლად ვაიმეტებს, როგორც საკუთარი ვაიმეტა. ეს ვერნდა? გვკირდება კი ასე ნოეთოყავი და ყველგვარ აზრს მოკლედული ემოციების შონა, შონობა ადამიანისათვის დამამკრებელი მდგომარეობაა მაშინაც კი, როდესაც მას, შონას, სიმამრებისაც კი ჰკერის თავისი შონობა.

ჰატი ამბას მონად შეფასება თითქოს კრისერის ვაიბრიდან მოდის, მაგრამ თუ კარგად წავეყარდებით, ეს ავტორისეული პოეტიკა, ვაგისნოთის ის ოდნავ შეფარული არჩაია, რომლითაც მწერალი ახასიათებს ქალაქის ხელმძღვანელობასა და თავადებს, რომლებიც აიბილებენ უქუშ ემბას შეიდურის ჰაქის მიერ მობღავურის მკვლელობის საკლთარ თავზე აღება. „აბიშვილი ზომ არის, თავიც უნდა ვასწიროს შენთვის, მით უნებებს, რომ ჰატი მდამბოია, ბოლშევეკები ბატრავად ჩასთვლიან და იქნებ არც დახვრიტონ“. ქვეტეპტი კი ასე იყოთება: და თუ მაინც დახვრიტენ, არა უქუშა. იგი ზომ მდამბოია. ჰატი ამბას საეკილი ადვ გმირობაა და არც მწეობრობის მისამამ მავალითად ჩაიფილება. და თუ მაინც ვასწავლით ასეთ რამეს ახალგაზრდებს, მხოლოდ ერთი ვანაზომოდებთ — ასე მოქცევა არ ეკადრება ადამიანის ღირსებას. ადამიანს უნდა უნაოვლეს, რისთვის სწირავს თავს, ვის ან რას წაადგენა მისი საკვლილი. ცნობილია ქართველმა პოეტმა შოთა ნიშნინამემ „აფხაზეთის ომში“ დღებულ არჩილ მიშველასეს მიუძღვნა დიდებული ლექსი. სადაც ასეთი სტროქონიყია: „აფქი, ბჭო, საქართველოს ყველა სწირდება შენი საკვლილი.“ ადამიანის სოციალური და სოციალური ქვეყანას, სამშობლოს უნდა ჰმარდებოდეს. მაშინ აქვს ვამართლება ერთსაც და მეორესაც. ჰატი ამბას სოციალური კი არავის წაადგა. თვით იმ ერთ კაცსაც

კი, რომელსაც მან თავი ანაცუღა.

მრავალი წლის განმავლობაში სკოლაში მხატვრულ ნაწარმოებს უდგებოდენ, როგორც კომუნისტური იდეოლოგიასა და კლასობრივი ბრძოლის დამადასტურებელ მასალას, მიუხედავად ავტორის ეპოქისა და მსოფლმშედეგობისა. მედებს, არისტოქრატობას, სამღვდლოებას ამისარაგებდენ, მშრომელი ადამიანის მკვლევანებად ხატვადენ. ადამიანები იყოფოდენ მხოლოდ ცუდებად და კარგებად. თავად ამ მღვდელი ყველთვის უნაყოფიოთ იყო, გულზე ან საერთოდ უქონელი — ყველთვის დადებითი. სხვა საზომი არ არსებობდა, ისტორიას, ლიტერატურას „ასწიროვდენ“, დღევანდელითა უსადგებდენ. ცნობილია, ისტორიკოსმა ვერტვსკიმ ამის თაობაზე ერთხელ თქვა, რომ ისტორიის დღევანდელი ვაგება სხვა არაფერია, თუ არა პოლიტიკა, რომელიც წარსულშია ვადაყარაგებელი. ელქვესტი ამის ვაიმე სასტრუქი ვერისებს, „ვადაყარავება“ კი მკვლევრად ვაგრბულდა. დღეს კვლევა ვრძელდება პოლიტიკის წარსულში ვადაყარავება, ოდნდაც „აუდმა“ და „არგმა“ ადგილები ვაცავლს. ნეთუ ახალმა სულელებმა ილიას, აკაკის, ვაჟის, იაკობის, ვალაკტიონის, ვოვლას ტრეტლური მწენდის უფლება იყდეს ხელთ? აბა რით აისწება, რომ ვაიორე ლეონიძის დიდი პატრიოტული ადტენებით დაწერილი „ქართლის ზედი“ არსებობდეს და სკოლაში კი ასწავლიდენ ლექსს, რომლის ანალიზისას ვაეჭვებს უმტკიცებენ, რომ ოქაბინი ქართველი ქალი მჭირს ზემად ხედებოდა ვიგბაღს, რომელსაც ვერ დავეყენება ქალის მადვავით ტრებლი ტრებნი, სულ უქან დასდევდა მას და აკი რაინდელადაც შეეწირა ამ სოყარულს. რაზეა მსყულობა, ბატონებო, ლირიკულ შედერზე თუ ადი-ულტერის ვამაძიებას ოქმზე? თუ ლირიკულ ნაწარმოებებს ასეთი პირდაპირბაზოვანი კომენტარები ვავექოეთ, ადვილი წარმოსადგენია, რა შევერჩება ხელში უმწიროვანესი შედეგებისაგან.

არტურ ვლინტონის სამეფო ქილდის მღვდლისას თითქოს ეთქვას ვატრელოოს ბრძოლაში გენერალიც და ქარისკაციც ინგლისის ღირსებაზე ფიქრობდენ და არა იმ ქალღებოძზე, რომლებიც ვამარყვების მშედეგ სრულიად დამსახურებულად მიიღესო. იქნებ ამ ვანწყობილების ქარისკაცი ან ვერერალი აღარ გვკირდება? ვითომ? ზვეის დღევანდელ ცხოვრებას არ უნანს ასეთი პირო.

სამშობლოს ღირსების დამცველის აღზრდაში დედა-ლიტერატურის როლი ვანეზომილად დიდი, ქართულ სულს „ამერიკელი სტლის“ ზინძები ტვლენაღვრისაგან თავდაცვის სხვა სამუდებო აღარა აქვს. ვარდა ქართული (და არა მარტოდენ ქართული სიტყვებით დაწერილი) მხატვრული სიტყვისა. და ამასაც უტყვენ, ავიწროებენ, ანგრევენ, ბოქმავენ, დაეწიების შორეში ავდებენ. ვინ ადგენს სასკოლო პროგრამასა და მისი სწავლების

მეთოდის? ვისა აქვს მინიჭებული (თუ მიაჩნებოდა) ეს უღირსად ეროვნული საქმე? ან ვინმე თუ აკონტროლებს ყველაფერ ამას? იქნებ ვინმე ფიქრობს, რომ მოზარდის დროის, ენერჯისა და ფსიქიკის ხარჯვა ნაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე საბუნაო ფუნქციების? თავისუფლების დღევანდელმა გავებამ ყველგან და ყველაფერში გამოიჩინა ყოველგვარი სალი კონტროლი. ეტყობა, ვიდაცას ძალიან სჭირდება ამგვარი „პრაგმატიკული“ თავისუფლება.

ამ ცოტა ხნის წინ ერთი პატრონის კაცი აღმოვაჩინე იყო იმით, რომ რომელიღაც პარლამენტარმა ბრძანა „დადებილი ზელსერკოვსკის“ პარლამენტის წევრი (რომელსაც, ეტყობა, უმალესი განათლება აქვს) ასე არ უნდა შეტყუდებოდას ქვეყნის უმაღლეს ტრიბუნალს. ისე, რომ აღმოვაჩინა სამართლიანია. მაგრამ უკეთესი ხომ არ იქნებოდა დაგვეცა ერთგვა, რა ზერხებით მივიდა ეს „დადებილი“ ამ ტრიბუნალზე? აქ არის უბედურების თავი და თავი, ასეთი „დადებილი“ უბედურებას ვერც ერთგვალ ლიტერატურასა და კულტურას, ბელისკო ამბობდა. უკეთესი იქნება, რომ განათლება მისი მტერი იყოს და ამიტომ არც თვითონ რჩება ვალსიო „დადებილებს“ მძიმე შედეგები აქვთ და გაუმეტესი ურტყამენ ეროვნულ სულს ყველაზე მტკანველ და ფაქტობრივად ადვილზე. ესეც დიდი და ბოროტი ჩანაფიქრის ნაწილია.

ბ. ილიე და ე. პეტროვი ამბობენ: „ქრია ბრძოლა სისუფთავისათვის. დრო ავიღოთ ცოცხი და ვაგვიყოთ ნაფიქრი.“ ჩვენთან კი ქართველთა არც ცოცხი ჩანს და არც ცოცხის ამღებობა. ან ვინა „დადებილები“ დაუშვებენ, რომ სკოლამ გონება-გახსნილი, ქვეყნის ბედზე სერიოზულად ჩაფიქრებული პიროვნებები აღზარდოს? ცოცხალი თავით არ დაუშვებენ. ცოცხალი თავით!

ინტერვიუ

რაინდულ იდეალობა ტრადიციის კვალი სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე-სიცრუისაში“

სულხან-საბა ორბელიანის დიდი ნიჭისა და დეაქონის დასახასიათებლად ხშირად იშველიებენ მასზე ნათქვამ ერთი უცხოელი მოგზაურის სიტყვებს „აგი მთელ საქართველოს მამად მიიჩნიათ“. ესაზღვროდ ფართოა ამ შესანიშნავი მწერლისა და მოაზროვნის შემოქმედებითი ინტერესები. მოცემულ შემთხვევაში, რაინდულ იდეალობა ტრადიციის შენახვის თვალსაზრისით ძველი ქართული ლიტერატურის სხვა ნიმუშებთან ერთად უფროდღებს იქცევა სულხან-საბა ორბელიანის „სიბრძნე-სიცრუისაში“. მასზე მსჯელობისას საგანგებოდ გახაზავენ სახელოვანი მწერლის მიერ წინ წამოწეულ აღზრდის პრობლემას, რომელიც აქტუალობას და თავისი ცხოველმყოფელი ზემოქმედების ძალას იწარჩუნებს ყველა დროში.

ნაწარმოების ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟის ლეონის აღზრდელობით პრინციპს, ზოგიერთი ავტორი აღზრდის სპარტანულ მეთოდთან აკავშირებს. გამოითქვა მოსაზრება, რომ აქა წარმოდგენილი ახალგაზრდის აღზრდის სპარსული მეთოდი ზოგიერთი მკვლევარის შეხედულებით, სულხანის აღზრდის მეთოდი არც სპარტანულია და არც სპარსული, ის საერთოვე სულხანისეულია და წარმოადგენს შუა საუკუნეთა აღზრდის რელიგიურ ორდენებში გავრცელებული მეთოდის გადამუშავებას. ფაქტია, რომ სულხან-საბა ორბელიანის აღზრდის თვალსაზრისი ზოგადდაცობიერებულია და ემყარება იმ ქრისტიანულ-რაინდულ კონცეპსს, რომელიც თავის თავში მოიცავს ძველი და შუა საუკუნეების აღზრდის ტრადიციებში დაგროვილ დიდ გამოცდილებას.

უკანასკნელ ხანებში გამოქვეყნებულ შრომებში ის აზრია გავრცელებული, რომ თვით პომეროსის პომეზსა თუ სპარტელ მებრძოლთა აღზრდამაც ეძიოს რაინდული სულის ჩანასახი. ამიტომაცაა, რომ პომეროსის ეთოსის გვერდით, სპარტანულ ეთოსს რაინდულ ეთოსადაც ნათლავენ.

სულხან-საბას „სიბრძნე-სიცრუისაში“ ლეონის მიერ მომარჯვებული აღზრდის მეთოდი, რომელიც გულისხმობს ფიზიკური და სულიერი-ინტელექტუალური წრთობის ურთიერთთან შერწყმის ნიადაგზე ახალგაზრდის, მოცემულ შემთხვევაში, ტახტის მემკვიდრის სრულყოფილ აღზრდას, ანალოგს შუა საუკუნეთა რაინდების აღზრდის სისტემასთან პოულობს. სპეციალისტთა დაკვირვებით, რაინდობის მცენებები მოიცავს მრავალ ასპექტს და გულისხმობს არა მხოლოდ ქრისტიანობისა და ეკლესიის მოვლას, სუსტთა დაცვას, სამშობლოსადმი სიყვარულს, ვასალურ

ერთგულებას, ზღვაშლილობას (სიუბეცეს), სატანურის დამარცხებას და ა.შ., არამედ, რაინლის აღზრდას იმავე მეთოდებით, რითაც ლეონი ზრდის ჭუმბურს; ესაა აღსაზრდელის გონებრივი წრთობა, ნადირობა, ჭირთათმენის გამოიმუშავება, სულიერი განვითარება, იარაღთან კავშირი და ა.შ.

ამიტომაც, როცა ლაბარაკობენ სულხან-საბა ორბელიანის აღზრდის სისტემის დემოკრატიულ ხასიათზე, დემოკრატიზმში, თუ აღზრდის ჰუმანურ გამოიზნულობას ვივლით მემბო, მას აქვს თავისი გამართლება. სხვა მხრივ, ესაა შუა საუკუნეთა ქრისტიანულ სამყაროში შემუშავებული რაინდისა და ტახტის მემკვიდრის აღზრდის პრინციპი, რომელიც მიზნად ისახავს გაშვებზე, მოწვევად, მამაკცი, უბეი, კეთილშობილი ამხანაგისა, უშიშარი მეფისა და რაინდის ჩამოყალიბებას.

ამ თვალსაზრისით, ლეონი თავადაა სანიმუშო აღზრდილი და რაინდი. მისი, ისევე როგორც ამსოლუტრიზმის ხანაში მსობრებები, ევროპული ზედნის ადამიანთა, სწავლულ-აღზრდილ რაინდთა იდეალია განათლებული მომარტი, ერის და ქვეყნის დირსტელი პატრონი და წინამძღოლი, რაც ასე საოცნებო იყო სულხან-საბას დროინდელი საქართველოსათვის. ამიტომაც ლეონის აღზრდის მკაცრი, მაგრამ ინტელექტუალიზმით დატვირთული აღზრდის მეთოდი განაზრგებულია არა მხოლოდ მისი დროის, არამედ ყველა

დროის თვალსაზრისით, კინც ძალემად გრძნობს ბუნებრივი გზით გონების წრთობის შემუშავების დადებით შინაარსს.

ლეონის სიტყვები — „მრავალნი მწუყმსნი უჭობენ არიან უგვანთა მეფეთა“ — იმას ვარაუდობს, რომ შეგნების მაღალმა დონემ და განათლების სხივმა დაამარცხოვს ბნელი; ქვეყანასა და ხალხს უნდა მართავდეს გონიერებით და მოყვასის სიყვარულით სავე წინამძღოლი. ერთობის მკადაგებელი, პარტიკულარიზმთან მებრძოლი, სიკეთის მოესველი სულხან-საბა ორბელიანი, თავის „სობრძენ-სიკურუსაში“, მეგობრობის, რაინდული ერთგულების ამოლოგვას იძლევა. ამაში ვრწმუნდებით, როცა ვეცნობით მის შეგონებებს: „ქარგი ამხანაგი ადვილად არ იმოყვების, გზაზედ კუდად არ იბოყვების, ათფად ვერაგენ იყადის. ამხანაგი ცხებე წყლიანია, ზღუდე მაღალია, სიმკვრე დაურღვეველია. ამხანაგი ლხინი ფრიადია, სიხარულთა გამამდიდრებელია, სუფრა შემამკობელია.“

ამხანაგი გულთა ნათელია, თვალთა ჩინია, მკლავთა ძალია და ზურგთა მომშმელია.

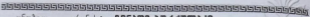
ამხანაგი მტერთათვის მაზიანებელია, მოყვარეთათვის საიმედოენეა. უცხოს თანა გამოსაჩენია და მეცნიერსა თანა გამოსაჩენია და მეცნიერსა თანა მოსამსახურეა.

ამხანაგი მარტოსათვის ხმის გამძლეა, ქართათვის მარგებელია, ცოტას კაცთა შემამკველია.

ამხანაგი ჭირში მომზრეა, სწულუფაში მკურნალია. სიკვდელში თავის წამგებია.“ სავეცებით სამართლიანად მიუღიოებენ, რომ „სობრძენ-სიკურუსაში“ ეს ადვილი მეგობრობის საბოტრო პიონია. სულხან-საბა ორბელიანი ამ ჰიმნით შესანიშნავად ეხმარება რუსთაველის უცდავი პოემის სახელოვან იდეას: „უფრო ადრეც უთქვამთ: ამეგობრობისათვის რუსთაველის შემდეგ არვის უმღერია ესოდენ წარმტაკი პიონი“.

ყოველივე ზემოთქმული მხოლოდ იმის დადასტურებაა, რომ სულხან-საბა ორბელიანი თავისი მრწამსით, განცდათა და აზრთა წყობით, რაინდული იდეალის ტრადიკიათა დამცველი და გამგრძელებელია ჩვენს ლიტერატურაში.

1. გ. ნარაძის, გ. ქაიხია, ქართული ლიტერატურა, მე-9 კლასის სასკოლოწიგნი, თბ., 1965, გვ. 236.
2. ვ. გოგუაძე, თბ. ვლადი, პერაღი, თბ., 1978, გვ. 159-165.
3. ვ. ჩაველიძე, სულხან-საბას წერობრივი მრწამსის განვითარების, შტუდები, 1985, გვ. 152-166.
4. თბ. შ. ისოყიასა, რაინდი და ზურგთა, თბ. მე-3, სპარტაკო ნებნისონი წიგნიველი ცხიცი.
5. 228. შტუდების წარწევი „რაინდობა“, წიგნი, „Книга для чтения по истории средних веков, М., 1912, с. 775-776.
6. ს. ცაიშვილი, სულხან-საბას ორბელიანი, ქართული შტუდობა, ტ. 7, თბ., 1987, გვ. 610.
7. ლეონი წიგნიველი, სულხან-საბას ორბელიანი, XVI-XVII საუკუნეების ქართული ლიტერატურა, თბ., 1977, გვ. 49.
8. სარგის ცაიშვილი, დისკ. წარწევი, ქართული შტუდობა, ტ. 7, გვ. 611.

თანამედროვეობის ცნობილ ირანისტ-ენათმეცნიერს **პასილ პაპაივს** დაბადებიდან ასი წელი რომ შეუსრულდა, მაშინ ვარდაიცივლა. მეცნიერულმა საზოგადოებამ ვასულ წელს მისი საიუბილეო დღეები ფართოდ აღნიშნა ქ. ვლადიკავკაზში. მსოფიანი მეცნიერი თავად ვერ დაეწრო ამას, შეუძლოდ ბრძანდებოდა... იუბილის დღეებში იქ წაიკითხეს საქართველოს პრეზიდენტის ვ. შევარდნაძის მილოცვა.

მეწაღი პაპაივა

საქართველო
საზოგადოებრივი

კავკასიოლოგიური ტალანტის ლინგვისტი

ცხინვალის სახ. ქართულმა უნივერსიტეტში ქ. ვორში თავისი პირველი სამეცნიერო სესიის პლენარულ სხდომაზე მას სპეციალური მოხსენება ვ. აბაევი და ქართულენოვანი საშუარო" მიუძღვნა. ეს დღე ვ. აბაევის დაკრძალვის დღეს დაემთხვა და პრაფესორ-მასწავლებლებმა, ბუნებრივია, ოსეთის დიდი შვილისა და თვალსაჩინო მეცნიერის ხსოვნას ფეხზე ადგომითა და მღუმარებით სცეს პატივი.

ვასილ (ვასო) აბაევი ქართულ მიწაზე დაბადებული და ქართულ წეს-ჩვეულებებს ნაწიარები ვახლდათ. იგი დაბადა ყაზბეგის რის სოფ. კობში მთავარი ოსი გლეხის ოყანში. პირველდაწყებითი განათლება მან აქვე მიიღო, ხოლო 1910-1918 წლებში იგი სწავლობდა თბილისის მე-4 კლასიკურ გიმნაზიაში.

გიმნაზიის წლები ვ. აბაევს, ჩანს, ყარგად ხსოვებოდა. პროფ. ლ. ჩიბიროვის მოგონებით (მომხდელი ცხინვალის სახ. პედაგოგიური ინსტიტუტის რექტორი, ამჟამად თვითგამოცხადებული სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი), მოსკოვში 1990 წლის 25 დეკემბერს ვ. აბაევს თავის საიუბილეო სიღამაზე გაუტყვენება: „ჩვეულებრივ თვლიან, რომ მე სამეცნიერო მოღვაწეობა დავიწყე ჩემი სტატით ამხველი“ შესახებ ოსურ ენაში“, რომელიც გამოაქვეყნე „მომამბეში“ (AH СССР). სინამდვილეში კი ის დაიწყო 1917 წელს, როცა მე 16 წლის ვიყავი... თბილისის გიმნაზიაში სწავლისას გამოვამყვენე სტატია „გაუთვითხილეთ თვისუფლებას“.

ვ. აბაევმა 1925 წელს დაამთავრა პეტრო-გრადის უნივერსიტეტი; 1930 წლისდან იგი კავკასიურ ენათმეცნიერების ინსტიტუტშია (ყოფილი ნ. შარის სახ. ენის და აზროვნების). 1929-30 წლებში ვ. აბაევი მოღვაწეობს თბილისში კავკასიის ისტორიის და არქეოლოგიის ინსტიტუტში; სამაშულო ომის წლებში იგი ცხინ-ვალისა და ვლადიკავკაზის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებშია.

ვ. აბაევი ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქ-ტორია (მეცნ. კანდიდატისა და დოქტორის ხარისხები მას მეცნიერებაში დამაზრებებისათვის საიუბილეო ხარისხის დარეცვლად მიანიჭეს), პრო-ფესორი. იგი საქართველოსა და ჩრდილო ოსეთის დამაზრებელი მოღვაწეობა. ვ. აბაევს მინიჭებუ-

ლი აქვს სსრკ. სახელმწიფო პრემია 1981 წ. კავ-ტალოური ნაშრომისათვის „ოსური ენის ისტორი-ულ-ეტიმოლოგიური ლექსიკონი“ (აქ სასაბოვნო გამოანკლისი მოხდა - მეცნიერს ეს საპატიო წოდება ფაქტობრივად დაუსრულებელი შრომა-სათვის მიენიჭა; ბოლო, მკითხე ტომი, 1989 წელს დაისტამბა, ხოლო მესამე - ათი წლით ადრე, 1979 წელს).

ამ შრომის გამოქვეყნების ავტორმა 40-ზე მეტი წელი შთანდობდა (რამდენი მის შედგენას, რითაც მან უცდავად ძველი დაუდგა მშობლიურ ოსურს).

ლექსიკონის ყოველი სიტყვა-სტატიის გაენობა ვ. აბაევს წარმოაჩენს არამარტო როგორც დიდ ირანისტ-ენათმეცნიერს, ამავედ როგორც გამოჩ-ჩეული ლექსიკოგრაფს, რომელშიც მშვენიერადა შეხამებული რეზიხისა ეტიმოლოგიური და ისტო-რიული პრინციპები.

ვ. აბაევი ვახლდათ კომპარატივისტიკის ვით-ერთი დიდი წარმომადგენელი იმდროინდელ საბ-ჭოეთში. ამიტომ იყო, რომ როცა საბჭოეთში დაიარსდა საერთაშორისო ხასიათის საკავშირო ეურნალეი „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწადილი“, იგი ერთხანად იქნა შევავალი ამ ეურნალის რედკოლეგიის დამაარსებელ-წევრად, როგორც ავტორი ირანულ-ოსურ ენათა ურთიერ-თობის არაერთი საინტერესო შტუდიებისა, ავტორიტეტული მეცლევარი ქართულენოვანი ენებისა (იხ. მისი „მეგრულიზმები ოსურ ენაში“, მოგზაუ-რობა სვანეთში“, „კავკასიური სუბსტრატა“ და სხვა წიგნში ოსური ენა და ფოლკლორი“ (1949), ან კიდევ მისი ადრინდელი გამოამაურება არაზის ბილინგვის თაობაზე, რომელიც მიეცენა აჯად. ვ. წერეთლის ბრწყინვალე აღმოჩენას). ცალკე აღსანიშნავი ვ. აბაევის სპეციალური ნაშრომი ოსური ენის ელემენტების შესახებ ქართულ ენაში“ ან „წელიწადილის“ მე-8 ტომში დაბე-დული საშაიის ეტიმოლოგიისათვის“ და სხვა არაერთი.

საერთადღებოა ვ. აბაევისავე სტატიები „მთა რუსთაველის მოვლა „ვეფხისტყაოსნის“ ფონე-ლოგიური საფუძვლების შესახებ“ (1966), „პოემა „ვეფხისტყაოსნის“ ირგვლივ“.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართულს ვ. აბაე-

ვი ბრწყინვალედ ფლობდა. ამას მოწმობს ვ. აბაეთისეული შეცნიერული აპარატურა... იგი არცერთ ქართულად დაწერილ ნაშრომს არ ტოვებდა უყურადღებოდ, სათანადოდ აანალიზებდა მათ და იყენებდა. მას მშვენიერ ქართულზე კი პროფ. შ. ქერდამიძისგანაც ვაგვიყვია:

1985 წელს ვ. აბაეთი სწევია ციხვალს... მას იქაური ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენლები და ქართული სტუდენტობა მეტად გულთბილად დახვედრიან... ერთი უბერხელი კითხვის პასუხად მსკოვან მეცნიერს „ვეფხისტყაოსნიდან“ ვრცელი ნაწევრები ზებირად და მიტად ემოციურად წაუკითხავს, რითაც მსმენელი ძალზე მოუხიბლავს (ამის შესახებ წერს პროფ. ლ. ჩიბროგიუც თავის წიგნში „შეხვედრები ვასო აბაეთთან“).

ვ. აბაეთის მრავალრიცხოვან შრომათაგან დავასახელებთ მხოლოდ რამდენიმე წიგნს: „ოსური ენა და ფოლკლორი“ (1949), „სკივითურ-ფერობული იზოგლანები“ (1965), „ოსური ენის გრამატიკის ნარკვევები“ (1970), „ჩრველი თხზულებანი. I“...

ენის საკითხების კვლევა ვ. აბაეთთან მისი მატარებელი ხალხის ისტორიასთანა დაკავშირებულია; მის შრომებში ამა თუ იმ ხალხის ისტორია, ეთნოგრაფია და ფოლკლორი მჭიდრო ურთიერთკავშირშია წარმოდგენილი. ამიტომაც, რომ ოსური და სხვა ბრანული ენების კვლევისას მის შრომებში ფართო ადგილი ეთმობა,

მეცალითად, იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის ვრცელ ლექსიკურ მასალას. ამასი მას ხელს უწყობდა ის პირადი კონტაქტებიც, რაც ვ. აბაეთსა და ქართველ ენათმეცნიერებს ჰქონდათ.

ვ. აბაეთი პირადლ სცნობდა და აბლო ურთიერთობა ჰქონდა ქართული ენათმეცნიერების გიგანტებთან, როგორცაა ვ. აბელედიანი, ა. შანიძე, არნ. ჩიქობავა, ვ. თათურია და სხვები. იგი ძალზე მაღალ შეფასებას აძლევდა ქართველ კავსილოლოგთა ნაშრომებს, რაზედაც საგანგებოდ მიუთითებდა კიდევ საერთო-საკავშირო კრებულში: „Теоретические проблемы советского языкознания“ (M. 1968); „თბილისში აგერ უკვე კარგა ხანია მუშაობს მეცნიერ-კავსილოლოგთა მღიერი კოლეკტივი, რომელსაც სათავეში უდგას ისეთი მტკიცე მიმდევარი ისტორიზმისა, როგორც არნ. ჩიქობავა“.

თვით არნ. ჩიქობავა დიდ პატივს სცემდა მის ოს კოლეგას; ა. აბაეთის დაბადებიდან 80 წლისთავეზე მას გაუვხვენა მისალმება, სადაც ნათქვამია:

„იბერიულ-კავსილოლოგთა ენათმეცნიერების წილი-წიდელონი შთავარი რედექცია გულთბილად ულოცავს თანამედროვეობის ერთ-ერთ უდიდეს ირანისეს, კავსილოლოგიური ტალანტის ლინგვისტს, თავის თანაშემწეს, პროფ. ვ. აბაეთს დაბადებიდან 80 წლისთავეს უსურვებს კვლავ მრავალ წელს ნაყოფიერ მეცნიერულ შრომას“.

მართლაც და, საოცრად ნაყოფიერად იშრომა ვ. აბაეთმა — მარტო იმის გახსენებაც კმარა, რომ მან თავისი ლექსიკონის ბეჭდვა ოთხმოცდაათი წლისამ დაასრულა (1989).

ვ. აბაეთს ოსები ზნირად ოსი ხალხის დიდ განმანათლებელ კოსტა ხეთაგუროვს ადარებდნენ... ამ შედარებისას ვ. აბაეთი თავს შობს იჭერდა, მეგრამ იგი რომ მე-20 საუკუნის ოსი ხალხის დიდი და გამორჩეული მგელი ვახლდათ, ეს ფაქტია და უმეველი. ამიტომაც ის მოჩალორად ვაღიღებელი იყო, თავისი ხალხისათვის სიამართლ ეთქვა, რამდენადაც მჭრე არ უნდა ყოფილიყო ეს მათთვის. მან თავისი მოწოდება-წერილიში „ჩემს თანამემამულეებს“ (1990, 9. XI) მოუთიღებლად შეახსენა ოსები:

„კავსილოლოგთა შთავარი გედი წარმოადგენს ბუნებრივ სახლავას ოსეთსა და საქართველოს შობის და ცლები, გვალაზონ ეს სახლავარი, აუკილებლად თან გამაოწვევს პერმანენტულ კონფლიქტურ მდგომარეობას ქართველებსა და ოსებს შობის“.

ოთხმოცდაათი წლის ვ. აბაეთი აფრთხილებდა თანამემამულეებს: „პოლიტიკაში, რამდენადაც მე გამეგება, სუქიოთა რელიიში, რეალიზში და კიდევ ერთებელ რეალიზში. არ უნდა გავეტიტაცოს არაჩეილებმა ამოკანებმა“.

ვ. აბაეთი ვარდაიკვდა ისე, რომ თავისი მრწამსის აღსრულებას ვერ მოესწრო. ეს რეალურად ქართული და ოსი ხალხების ურთიერთმიტევებაზეა, ეს ჩვენზეა — მომდევნო თობებზე.

ანანო და დეიდა ღია სეირნობდნენ და თამაშობდნენ. ღია დეიდამ მისცა ფოთლოლი და უთხრა: „ანანო, ამა შენ დოღარი, წადი მაღაზიაში და იყიდე რაც გინდა.“ ანანომ სიხარულით გამოართვა „დოღარი“ და უთხრა: - „წავაღ, ვერ დავახურდავებ.“

ანანოს არ მოეწონა მჭერბოლი, აზარტული მუსიკა და ბუბის სიხოვა: - „შინა ბუბო, მოწყენილი ხიმღერები მინდა, გადართე.“

ანანომ იკითხა: - „ახლა შემოდგომაა?“ - „დიახ, შემოდგომა.“ - უპასუხა ბუბიამ. ანანო: - „რა უნდა შემოდგან?“

იწორებათა

2001 წლის 24-27 აპრილს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში გაიმართა ინსტიტუტისა და ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის არნ. ჩიქობავას სახ. ენათმეცნიერების სახელმწიფო უნივერსიტეტის ერთობლივი სამეცნიერო სესია — არნოლდ ჩიქობავას საკითხავები — XII — მიძღვნილი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, პროფესორ არნ. ჩიქობავას ზოგნისადმი. სესიის თემატიკა მრავალფეროვანი იყო. წაკითხული იქნა 33 მოხსენება. სესიის მასალები გამოქვეყნდა.

2001 წლის 10 მაისს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის უნივერსიტეტისა და არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ერთობლივი საიუბილეო სხდომა, მიძღვნილი საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, პროფესორ ვარლამ თოფურაძის დაბადების 100 წლისთავისადმი.

შესავალი სიტყვა წარმოთქვა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორმა, აკადემიკოსმა რ. მეტრეველმა. ვარლამ თოფურაძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ სიტყვა წარმოთქვეს პროფესორებმა ვ. ბაბუნაშვილმა და თ. უთურგაძემ. მოგონებებით გამოვიდნენ: ქ. ლამთაიძე, კ.

შინა ბუბო სტუმრად იყო ანანოსთან. ღამით როცა ბუბიამ წასვლა დააპირა, ანანომ სიხოვა: - „შინა ბუბო, კიდევ იყავი, ამაზე მეტად აღარ დაღამდება.“

(ანანო მგალობლიშვილი, 3 წლის)

პატარა ნინი ავიდა გახდა. დეიდამ თერმომეტრი ჩაუდო და უთხრა: - „ახლა სიცხეს გაგიზომავთ.“ როცა თერმომეტრი ამოიღეს, ნინიმ იკითხა: - „რა ზომა მაქვს?“

(ნინი ნიკაშვილი, 3 წლის)

წერეთელი, თ. გამყრელიძე, ა. მაკოშვიტი, რ. ჯანაშია, ა. გვახარია, დ. მელიქიშვილი, ნ. კოტინოვა, გ. ბურჭულაძე და სხვები. მოხსენებები წაიკითხეს: ქ. ლომთათიძემ, თ. გამყრელიძემ, ვ. ცვარცხელიამ, თ. უთურგაძემ, ზ. ჭუმბურიძემ, ზ. სარჯველადემ, გ. ბურჭულაძემ, ვ. შენგელიამ და გ. გოგოლაშვილმა. საიუბილეო სესიის მასალები გამოქვეყნდა.

2001 წლის 19 მაისს თელავის ი. გოგუბაშვილის სახელობის უნივერსიტეტში გაიმართა თელავის ი. გოგუბაშვილის სახელობის უნივერსიტეტის და ბესარიონ ჭობენაძის საზოგადოების ერთობლივი სამეცნიერო კონფერენცია. ეს ტრადიციული შეკრება ქართველ კლასიკოს შემოქმედებასა და მოღვაწეობას ეძღვნება. ამჟამად კონფერენციის თემა იყო ალექსანდრე ყაზბეგი.

შესავალი სიტყვა წარმოთქვა თელავის უნივერსიტეტის რექტორმა პროფესორმა რ. შიკაძემ. მოხსენებები წაიკითხეს პროფესორებმა — ა. ჭინჭარაულმა, ლ. შალვაშვილმა, ლ. შინაშვილმა, რ. შიკაძემ, ა. სპარსიაშვილმა, ი. ქუმიანაშვილმა, გ. ჯავახიშვილმა, გ. გოგოლაშვილმა; დოცენტებმა — გ. ცოცანიძემ, ნ. გულდიაშვილმა, ლ. იანვარაშვილმა, ლ. ტაღაბაძემ, ნ. დვავაძემ.

სამეცნიერო კონფერენციის მასალები გამოქვეყნდა. მიმდევრო კონფერენციის თემა არის ვასილ ბარნოვა.

შავდღიანი ფართოდ გავრცელებული ინტერნეტგაზეთი საქართველოშიც ნელ-ნელა იღვამს ფეხს.

www.TABLO.ge არის ერთ-ერთი პირველი ინტერნეტგაზეთი საქართველოდან.

www.TABLO.ge არის პირველი სამე-ოფინო ინტერნეტგაზეთი.

www.TABLO.ge არის მედიაციულ განხილვების საიტი.

www.TABLO.ge არის ინტერნეტგა-ზეთი, რომელიც ნებისმიერ ამერიკა-ციას გაეცხვება იმსე უფრო სწრაფად, ვიდრე თქვენთვის ნაცნობი მედიის სხვა საშუალებები.

მიუხედავად 10-20 წუთის შუქვედ აქტენ შუბილით წაყოფითი პოლი-ტიკისების, სახელმწიფო მიდევანების, ექსპერტების, საჯარო სამსახურში მყოფი პირების კომენტარების, მოსახლეობის დასკვნების, ახლახალი ამერიკისციების და რეპორტაჟების მიდევანის იდეალიდან.

www.TABLO.ge გაეცხვება:

- ვაშლის კურსს,
- ამხდის პროცენტს,
- ტოტალიზატორების კოეფიციენტებს (უახლესი მომხილვა),
- ვეშლის, მატარებლების, თვამფრინავების მომხილვის გარეცხი (უახლესი მომხილვა),
- ინტერაქტიულ გამოკითხვებს,
- პოლიტიკურ რეიტინგებს,
- ინტერნეტ (ONLINE) ინტერვიუებს,
- ანალიტიკურ სტატისტიკას ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე

წერს გარეშომ ფართო სახელმამო კამპანია რაწვეშული აქტი სერვისულ და ავტორიტეტულ ფორმებს.

წერს გარეშომ შუბილით განათხილვა სტატისტიკური, ანალიტიკური და სხოეინი რეკლამის (პირველად საქართველოში)...

ინტერნეტგაზეთი TABLO-სთან თანამშრომლობა თქვენი საქმიანობის წარმატებით გავრცელების საიუხეშელია...

თავიდან www.TABLO.ge არის პირველი სამეოფინო ინტერნეტგაზეთი საქართველოდან, რომელიც კოსთულისი შავდღიანი.

Internet media is slowly developing in Georgia:

www.TABLO.ge – is one of the first Georgian on-Line newspaper.

www.TABLO.ge – the first trilingual on-Line newspaper.

www.TABLO.ge – the constantly renewed site.

www.TABLO.ge the first constantly renewed, trilingual newspaper will informs you faster than any well-known massmedia source.

“Breaking news” – politicians, officials, experts comment, reports from the hot points.

www.TABLO.ge offers:

- Exchange,
- Weather interactive,
- Totalizators (in the near future),
- Schedules of trains, ships and airplanes (in the near future),
- Political ratings,
- on-Line interviews,
- Analytical articles in English, Russian and Georgian languages.

Collaboration with “www.TABLO.ge” is the sign of your success...

“www.TABLO.ge” is the first, trilingual, constantly renewed on-Line newspaper read worldwide.

Широко распространенная в мире интернет-медиа постоянно укрепляет позиции и в Грузии.

www.TABLO.ge – одна из первых интернетгазет в Грузии.

www.TABLO.ge – первое трехязычное интернетиздание.

www.TABLO.ge – постоянно обновляющийся сайт.

www.TABLO.ge – интернетиздание, которое предлагает любую информацию гораздо быстрее, чем другие вам знакомые средства медиа. Спустя лишь 10-20 минут после события, на этом сайте вы сможете ознакомиться с комментариями, соображениями и выводами политиков, государственных деятелей, экспертов, а также – с информацией с места события.

www.TABLO.ge предлагает:

- Курс валюты,
- Прогноз погоды,
- Коэффициенты тотализаторов (в ближайшем будущем),
- График самолетов, поездов и кораблей (в ближайшем будущем),
- Интерактивные опросы,
- Политические рейтинги,
- интернет (ONLINE) интервью,
- Аналитические статьи на грузинском, английском и русском языках.

Широкую рекламную кампанию в нашей газете уже начали серьезные и авторитетные фирмы. В нашей газете вы сможете разместить статическую, анимационную и звуковую рекламу (первые в Грузии). Сотрудничество с интернетгазетой TABLO основа успешного развития вашей деятельности. Поскольку TABLO первая трехязычная интернетгазета из Грузии, которую читает весь мир.

www.TABLO.ge

THE DAILY ONLINE NEWSPAPER შინაარსისთვის იხილეთ ვებგვერდი ЕЖЕДНЕВНАЯ ИНТЕРНЕТТАЗЕТА

ჩვენ, საუკუნის მშვენიერი